

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3120

ԳՍՆՈՒՄՏ ՏԵՐ-ՄԿՐՏՁԵԱՆ

Պ Ե Տ Ր Ո Մ

ՍԻՒՆԵԱՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Արևսպուրիւն 1902 թ.ի «Աւարաթի» Յունուար եւ Փետուար համարներէց.

Հ Ր Ա Մ Ա Ն Ա Ի

Տ. Տ. Մ Կ Ր Տ Ձ Ի Ա.

Վեհափառ եւ Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի

Ա. մ Ե ն ա յ ն Հ ա յ ո Յ

Վ Ա Ղ Ա Ր Շ Ա Պ Ա Տ

Տպարան Մայր Աթոռոյ Սրբոյ Էջմիածնի

1902

308 2

Մ Ո Ղ Յ Մ Ս
Ս Ո Ր Ո Ր Ս Տ Ի Ւ Ն Ե Ա Յ Ե Պ Ի Ս Կ Ո Ղ Ո Ս

Дозволено Цензурою 25 Февраля 1902 г. г. Тифлисъ.

ՍՏՁԱՅԻՆ
ՀՍՄԵՐ
1002
8269

ՊԵՏՐՈՍ ՍԻՆԵԱՅ ԵՊԻՍԿՈՂՈՍ

1. Պետրոսն եպիսկոպոսութիւն արաւ տասը տարի 547—556 թուերին (տես Սիաակ. 20): Պետրոսի մասին մեր ունեցած գլխաւոր աղբիւրն է Օրբելեան Ստ. եպիսկոպոսը: Պետրոսին ժամանակակից աղբիւրից ունինք տեղեկութիւն, որ նա՝ յամենայն դէպս՝ Սիւնեաց եպիսկոպոս էր Պարսից Խոսրով արքայից արքայի քսան և չորսերորդ տարին, այն է փրկչական 554 թուին: Նա կենդանի էր նաև՝ Խոսրովի քսան և հինգերորդ տարին, այն է 555—6 թուին և Ներսէս Բ.—ի նետտորականաց դէմ արած ժողովներին մասնակցում էր: (Տես Գիրք Թղթոց, Թիֆլիս, 1901. էջ 70—79, մասնաւորապէս էջ 72 և 76, նաև «Արարատ» 1901. էջ 470, իմ «Գրիգոր Մանածիհր Ռաժիկը»): Յովհաննէս կաթողիկոսի թղթում, գրուած Սիւնեաց Վրթանէս եպիսկոպոսին, Պետրոսն արդէն «երանելի» է, այսինքն վախճանուած (Գիրք Թղթ. էջ 79):

Պետրոսի գրուածքներից մեր ձեռքն հասել են միայն պատառիկներ: Նրա պատմական գրուածքի մասին յիշատակութիւն է անում Օրբելեան և բերում է քաղուածքներ: Պետրոս Սիւնեցուց քաղուածքներ կան և Աղուանից Պատմութեան մէջ (Չարբ. Հին Դպ. 1897, 409—413): Այս բոլորն արդէն տպագրութեամբ յայտնի են: Ներքեւում մենք հրատարակում ենք Պետրոսի մնացած անտիպ գրուածքները, այն չափով որ ես ունիմ ձեռքիս տակ մեր մատենագարանի ձեռագրերից: Իւրաքանչիւր գրութեան գլխին նշանակում եմ այն ձեռագիրը կամ ձեռագրերը,

որոնցից կատարում եմ հրատարակութիւնս, համառօտ տեղեկութիւններով ձեռագրերի մասին:

2. Առաջին տեղը տալիս ենք Պետրոսի Աստուածածնայ Գովեստին, որ կարգացում էր Փրկչի Ծննդեան տօներին: Վեցերորդ դարում ինչպէս և դեռ շատ յետոյ մեր եկեղեցին չունէր և ոչ մի յատուկ տօն Աստուածածնայ: Աւետեաց, Վերափոխման, Գիւտ տփոյ և ըն. տօները մտել են մեր մէջ շատ յետոյ՝ օտար անվաւերական գրութիւնների թարգմանութեանց աղբեցութեամբ, յոյն՝ և աւելի ուշ նաև լատին՝ եկեղեցիների օրինակով և հետևութեամբ: Այս ներբողեանի հնագոյն և լաւագոյն օրինակն է G, գրուած փրկչ. 1201 թուին: Զ-երը բաժանուած են երկու խմբի. առաջին խումբը GH պահել է անաղարտ հին գրութիւնը, մինչդեռ երկրորդ խումբը՝ KW՝ անուծ է կամայական փոփոխութիւններ, կրճատումներ, յաւելումներ և ըն.: Երկրորդ խմբից շատ քիչ բան է առնուած հրատարակութեանս մէջ: Նշանակուած ենք Սուրբ Գրքից վկայութիւնները և ուրիշ աղբիւրներ, օրինակ Պատարագամատոյց և ըն., ամեն անգամ երբ այդ նկատել ենք:

3. Երկրորդ տեղը դնում ենք Աղուանից Վաչագանի իշխանի կամ թագաւորի (=արքայ) Հարցումները և Պետրոսի Պատասխանները, թուով 24: Պէտք է ուշադրութեան առնել որ Պետրոսին ժամանակակից Աբրահամ Մամիկոնէից եպիսկոպոսն էլ գրուածքներ ունի նոյն Վաչագանի ինդրանքով: Պետրոս Սիւնեցու հետ եկեղեց. ժողովներում և թղթերում յիշուած է Մերչապուհ Տարօնի և Մամիկոնէից եպիսկոպոսը՝ որին յաջորդել է Մամիկոնէից Աբրահամ եպիսկոպոսը (Գիրք Թղթ. էջ 73, 76, 78): Զարբ.—ը կասկած է յարուցանում այս գրուածքի վաւերականութեան մասին՝ ձեթէ յերաւի Պետրոսի երկասիրութիւնը սեպենք՝ օտարի ձեռք խառնուած կերևնայ, որոնք իրեն լուսաւորեալ մտացը հարազատ ծնունդըը չեն կրնար ըլլալ, որ թէ գրութեան կերպէն և թէ ոճէն կը յայտնուի» (Հին Դպ. 410): Այս ընդհանուր խօսքերը հազիւ թէ որ և է ասպացոյցի զօրութիւն ունենան: Թէ Պետ-

րոս Սիւնեցին ինչպէս և իւր ժամանակակից կաթողիկոսը հակաքաղկեդօնեաններ էին և հակառակ երկաբնակութեան, — և այս է մեր Հարցումների նիւթը, — այդ անկասկած է: Յակօրկիների յիշատակութիւնը (Հարց. ԺԱ) վեցերորդ դարի կիսում անտեղի չէ, թէև կանուխ յիշատակութիւններից մէկը: «Երկու կամքի» յիշատակութիւնը (Հարց. ԺԸ, ԺԹ) չէ իբրև երկաբնակների կողմից ընդունուած վարդապետութեան յիշատակութիւն, այլ իբրև անհնարաւորութիւն, իբրև մի բան, որ նոյն իսկ երկու բնութիւն ընդունողը չը պէտք է ընդունէ, ուրեմն այս կէտն էլ չունի որ և է անտեղութիւն վեցերորդ դարի կիսի համար: Թողնելով մի կողմ աւելի մանրամասնութեանց իջնելը՝ դառնանք այս գրուածքի աղբիւրներին, որչափ որ մեզ յաջողուել է գտնել և որոշել այդ աղբիւրները: Գրուածքս ծայրէ ծայր ներշնչուած է Արիստոտէլեան փիլիսոփայութեամբ, մասնաւորապէս Դաւիթ Անյաղթի անուամբ մեզ հասած գրուածքներով: Դաւթի Սահմանաց գիրքը, Հինգ Առածները (Հարց. Կ, Թ), բայց մասնաւորապէս Պորփիւրի Վերլուծութիւնը (Հարց. ԺԸ, Ի, ԻԱ) ծանօթ են այս գրուածքի հեղինակին: Բաւականանանք այստեղ միայն մի օրինակով, միւս նման կէտերը տեսնել ծանօթութեանց մէջ.

Վերլուծ. Պորփիւրի
Վեհես. 1833, էջ 322.

Պետրոս Սիւնեաց
Հարց ԺԸ.

«Զորք են որ ներանիւթ են ... խոստովանեալ ի խոստովանելոյ, երկբայ յերկբայէ, խոստովանեալ յերկբայէ, երկբայ ի խոստովանելոյ»:

«Ամենայն նիւթեալքն երեքկին [= գկին = դկին = չորեքկին] են, [երկբայ ի խոստովանելոյ] * և երկբայ յերկբայէ, խոստովանեալ յերկբայէ, խոստովանեալ ի խոստովանելոյ»:

Ուրեմն Դաւիթ Անյաղթի անուամբ մեզ հասած գրութիւնները — հայ թարգմանութեամբ — անպայման կանուխ են Վաչագանի Հարցումներից: Եթէ այս Հարցում-

* Փակագծուածը մեր Զ-ի գրչի բաց բողածն է:

ները Պետրոս Սիւնեցու վաւերական գրութիւնը լինին, Անյաղթի գործերի հայ թարգմանութիւնը պէտք է բարձրացնել մինչև վեցերորդ դարի առաջին կէտը: Դաւիթ Հարքացու խնդրով երկար զբաղուած լինելով՝ Պետրոսի այս վաւերական կամ անվաւեր գրուածքը մեզ հետաքրքրեց և այս հետաքրքրութեան հետեանքն է Պետ. Սիւնեցու մնացորդների հրատարակութիւնը: Դաւիթ Հարքացուն մենք վերադառնալու ենք, ուստի այս մասին առ այժմ այսչափ:

4. Աւելի ծանրակշիռ են Հարցմանց ժամանակը որոշելու համար Կիւրեղ Աղեքսանդրացու Պարապմանց և Գրիգոր Նիւսացու Կազմութեան (=Տեսութիւն Մարդոյն Կազմութեան) և Բնութեան (=Նեմեսիոսի Յաղագս Բնութեան մարդոյ) գրքերից փոխառութիւնները: Այդ երեք գրքերն էլ Ստեփանոս Սիւնեցու և Դաւիթ Հիւպատի թարգմանութիւններն են: Պարապմանց գրքը թարգմանուել է 714 Փրկչ. թուին, Նիւսացու Բնութեանը (=Նեմեսիոս) 716-ին կամ 717-ին, բուն Նիւսացին (=Տեսութիւն Մարդոյն Կազմութեան) առանց յիշատակարանի, բայց կարծուում է սովորաբար թարգմանուած նոյն թարգմանիչներից ութերորդ դարի սկզբին (տես Հայկ. Բառ. Յառաջ., Զարբ. թարգ. Նախն. էջ 371., Տաշ. Մանր Ուսում. 4—13), թէև կարօտ յատուկ ուսումնասիրութեան: Նոյն թարգմանիչներինն է և Դիոնեսիոս Արիսպագացին, Փրկչ. 712-ին (Փիլիպպոսի երկրորդ տարին, տես Թարգ. Նախն. էջ 388): Այսպիսով Ստեփ. Սիւնեցու և Դաւիթ Հիւպատի թարգմանութեանց մեզ հասած թուականներն են 712—717:

Վաչագանի Հարցումները Կիւրեղ Աղեքսանդրացուց վկայութիւն են բերում Ա. և Ժէ Հ-երում: «Կիւրեղ Աղեքսանդրացի համառուտ բանիւ սահմանեաց զՀոգին սուրբ ընդդէմ ամբարշտին Մակեդոնի» [Ա.]—«Եւ զայս Կիւրեղ Աղեքսանդրացի ուսուցանէ. ի Պարապմանցն ասէ՝ Քրիստոսդ անուն ոչ սահման է և ոչ սահմանի զաւրութիւն» [Ժէ]: Այս հատուածը Ստեփ. Սիւնեցու թարգմանութեամբ հե-

տեւան է. «Քրիստոսդ անուն ոչ սահմանի զօրութիւն անի և ոչ զուրուք զէութիւն». Դիրք Պարապմանց Ա. Ինչպէս տեսնում ենք կայ նմանութիւն, բայց ոչ բառացի նոյնութիւն: Ենթադրել թէ մեր նախնիք միայն Ստեփ. Սիւնեցու թարգմանութեամբ ծանօթացան Պարապմանց գրքին մեզ անհետեւութիւն է թւում: Պետրոս Սիւնեաց եպիսկոպոսը յունագէտ էր, «իմաստասէր», «քերթող» և հարկաւ օգտուում էր Կիւրղի յոյն բնագրից: Ոչ յունագէտ հայերն էլ ծանօթ էին Ստ. Սիւնեցուց առաջ Կիւրղի ճառերից և կրօնական վիճական գրուածքներից քաղուածքներ ենք գտնում Տիմոթէոս Կուղի երկասիրութեան հայ թարգմանութեան մէջ (Զ. № 1988, երկաթագիր, մագաղաթ, մասնաւորապէս էջ 101^ա «Նորին ի Պարապմանցն»): Տիմոթէոսի հայ թարգմանութիւնը Ստ. Սիւնեցուց շատ առաջ էր և գործ է ածուում արդէն Հայոց և Վրաց եկեղեց. վէճերի ժամանակ, (տես Դիրք Թղթ. էջ 126, 140, նաև 101, 103 և ըն.)։ Ժէ Հարցման մէջ կարծես թէ ակնարկութիւն է լինում Նիւսացու գրքերին՝ «Եւ վասն մարդոյն ուսիր ի մարդոյն կազմութեան և բնութեան, զի առ անասունս հաղորդին և առ հրեշտակս նոյնպէս»:

Շատ աւելի կասկածելի են Ը Հարցման մի երկու ասացուածները, որ գրեթէ նոյնութեամբ առնուած են Նիւսացուց.

«Զի քուն է ախտ անդողոջ խաղաղանալ ի մարմնի զգայութեանցն». Հարց. Վաչագանի, Ը: «Եւ այսպիսի ախտ քուն է. անդողոջ խաղաղացեալ ի մարմնի զգայութեանց (այլ ընր. ի մարմնին զգայութեանն». Նիւսաց. Կազմ. Զ. 456, էջ 144 ա, տ. և Հայկ. Բառ. «անդողոջ»:

«Եւ բարկութիւն եռանդն է զսրտիւն արեանն ի վերածխութեան մաղձոյ». Հարց. Վաչ. Ը: «Արամտութիւն է եռանդն շուրջ զսրտիւն արեանն ի վերածխութեան մաղձոյ կամ ի պղտորմանէ եղեալ». Նիւս. Բն. (=Նեմեսիոս), Զ. 456, էջ 70 բ, տ. և ՀԲ. «վերածխութիւն»:

Այս երկու օրինակն՝ իմ կարծիքով բոլորովին բաւական է խախտելու համար Վաչագանի Հարցմանց վաւերականութիւնը: Ուրեմն և ստիպուած ենք համոզուել, որ Վաչագանի Հարցումները նեմեսիոսի Թարգմանութիւնից, այն է 716 կամ 717 թուից, յետոյ են գրուած, բայց՝ յամենայն դէպս 981 թուականից առաջ, որովհետև այդ թուականիցն է № 102 ձեռագիրը, մեր միակ օրինակը, որից անուժ եմ այս հրատարակութիւնը:

Հարցմանց միւս աղբիւրները՝ Ապոլլինար, Պրոկղ, Գրիգոր Աստուածաբան ևլն., իբրև հնագոյն Թարգմանութիւններ, որոնցից կարող էին օգտուել և Պետրոս Սիւնեցին և կեղծ-Պետրոսը, գրութեանս ժամանակը և վաւերականութիւնը որոշելու համար նշանակութիւն չունին: Նոյնը պէտք է ասել և աւելի նորագոյն գրողների համար, որոնք նոյն իսկ մեր ձեռագրից աւելի ուշ օգտուում են և քաղում Վաչագանի Հարցումներից, ինչպէս օրինակ Վանականը (Հ. Թ.) և Վահրամը (Հ. Բ.):

5. Այսու ամենայնիւ Վաչագանի Հարցումները պահում են իրենց նշանակութիւնը իբրև անվաւերագիր, ամենայն հաւանականութեամբ ծագած հայ և աղուան կրօնական վէճերի ժամանակ, 8—10-դ դարում, առանձնայատուկ ոճով և բառերով («միատակ»*, «կոտն» ևլն.) և իբրև մեզ ծանօթ հնագոյն գրութիւններից մէկը, ամբողջովին տողորուած «Դաւիթ Անյաղթով»: Դաւիթ Անյաղթի հնագոյն յիշատակութիւնը յականէ յանուանէ՝ Մագիստրոսինն է և Ստ. Ասողկկինը: Կոնիբիրի ընդարձակ ուսումնասիրութեան մէջ (Anecdota Oxoniensia, Clas. Ser. I, part VI. A collation with the ancient arm. Version of the Greek text of Aristotle's Categories, by Fr. Corn. Conybeare. Oxford, 1892. Տաշեանի հայ. Թարգմանութիւնը Ամս. Հանդէս» 1893) Ստ. Սիւնեցուց, ութերորդ դարից, բերուած վկայութիւնը, որի մէջ իբր թէ «բացորոշ յիշատակութիւն մը կայ Դաւիթ Սահմանաց» («Հանդէս

* Հմմտ. Ժողովրդական՝ մէտակ, և գրաբար՝ երկսակէն:

Ամս.» 1893, էջ 51) լոկ թիւրիմացութեան արդիւնք է: Այդ վկայութիւնը Կոնիբիրն առնում է Չարբ.—ի Հին Դարութիւնից (1886, էջ 301) իբրև Ստ. Սիւնեցու (ութերորդ դար) մի հատուած, որն ինձ մեծ նեղութիւն պատճառեց: Ինչ որ յայտնի է Ստ. Սիւնեցուց և մեզ հասել է Զ-երում բոլորը թերթելով ինձ չյաջողուեց դրանել այդ հատուածը և վերջապէս կասկածելով որ այդ տողերը կարող են լինել Օրբելեանինը, որ նոյնպէս Ստեփանոս է կոչոււմ և Սիւնեցի, և վենետիկեան յատուկ սովորութեամբ առանց աղբիւրի ցուցման կամ ճիշդ ցուցման մէջ են բերուած, դիմեցի Օրբելեանին: Եւ յերաւի Օրբելեանն ունի այդ հատուածը տառացի:

Կոնիբիր, Տաւեանի քարգան-
նութեամբ, «Հանդ. Ամս.»
1893, էջ 51.

Տեառն Ստեփաննոսի Սիւնեաց
նախագահ Աւհի Եպիսի՝ Հա-
կանառութիւն Ընդդէմ Երկա-
բնակաց: Շարադրեալ ի բուն
Հայոց ՉԾԱ, ի կարողիկոսու-
թեան Գրիգորի Անաւարգեցույ.
սպագ. էջ 20.

«Այս միևնոյն հեղինակին [= Ստ. Սիւնեցի, ութերորդ դար] քով բացորոշ յիշատակութիւն մը կայ Դաւիթ Սահմանաց: Այս տեղն է այսպէս. «Արդ թէ զինչ է բնութիւնս մեր, յատկապէս ուսաք ի Դաւթայ եռամեծէ. այն՝ որ ընդդէմ Ակաղեմայցն և Պիւռհոնացեացն դիմակայէ քաջապէս, որք ջանային եղծանել զգոյութիւն իմաստութեան»:

«Արդ թէ զինչ է բնութիւնս մեր՝ յատկապէս ուսաք ի Դաւթայ եռամեծէ. այն որ ընդդէմ ակաղեմեանցն և պիւռհոնացեացն դիմակայէ քաջապէս. որք ջանացին եղծանել զգոյութիւն իմաստութեան»:

(Այս տպագիրը չունի թուական, տես այս մասին Չարբ. Հայկ. Մատենադիտութիւն, 1883, էջ 634):

Հետևութիւնը բացատրութեան կարօտ չէ:

6. Պետրոս Սիւնեցու երրորդ և չորրորդ գրութիւններից ունի միայն հատուածներ: Առաջինը Յաղագս Հաւատոյ վերտառութեամբ, որ երեք տիեզերական ժողով-

ների, և եփեսոսի երկրորդ ու Բաղկեղոնի ժողովների համառօտ պատմութիւնն է: Այստեղ փոքր ինչ կասկածի տեղիք է տալիս այն, որ Պետրոսը Սահակ Պարթևին կենդանի է համարում Գէոսկորոսի նախագահութեամբ եփեսոսում եղած ժողովի և Բաղկեղոնի ժողովի ժամանակ: Սահակ Պարթևի յիշատակութիւնը այս դէպքում թերևս մեկնուի այն իրողութեամբ, որ Սահակի մահից յետոյ մինչև Բաղկեղոնի ժողովը Հայաստանում չկար օրինաւոր կաթողիկոս, չհաշուելով ասորի նշանակովի պաշտօնեաները, և հայրապետական գահը կառավարում էր տեղակալներով: Իսկ սովորութեամբ, ինչպէս որ է նաև մեր օրերում, Հայրապետական գահի թափուր ժամանակ, օրինակ պատարագին, յիշատակում է հանգուցեալ կաթողիկոսը, մինչև նորի ընտրուիլը:

Պետրոսի չորրորդ գրութիւնը Ծննդեան ձառ է, որեց ունիւմ վեց փոքրիկ հատուածիկներ, որոնցից առաջին չորսը տասներորդ դարի ձեռագրից և ութերորդ դարի մի ժողովածուից, որ պատկանում է Ստեփանոս Իմաստասիրի [ամենայն հաւանականութեամբ Սիւնեցիին] գրչին: Այդ Ստ. Իմաստասիրի մասին առաջին պատեհ առթիւ:

Գալուստ Տէր-Մկրտչեան

Յունուար 1902.

I

- G=Գէորգ գրչի ձառքնաւորը № 943 (=կարին. 923), թուղթ, երկաթազէր, գրուած Հայոց ՈԾ=1201 Փրկչ. թուականին, Չաքարէ Ամընպատալարի ժամանակ:
- H=Հրաշափառ Տօնական, № 940,7, բոլորգէր, թուղթ, գրուած վերին Նորավանքում Մատթէոս քահանայի ձեռքով Հայոց ՁԵ թուին=1456 Փրկչ.
- K=ձառքնա. № 935, թուղթ, բոլորգէր, գրել Գրեգոր աբեղայ, Հայոց ՊԾԳ թուին [853+551=1404 իրկչ.]:
- W=ձառքնա. № 938, թուղթ, բոլորգէր, Հայոց ՊԾԱ [4551=1402 իրկչ.] թուին, գրել Աւետիք սարկաւազ: [H էջ 58^բ—59^բ, G 72^բ—75^բ, K 346^բ—348^բ, W 58^ա—61^ա]

ԵՐԱՆՆԵԼԻՈՅՆ ՊԵՏՐՈՍԻ ՍԻՆՆԵԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԳՈՎԵՍ Ի ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆԵ ԵՒ Ի ՄԻՇՏ ԿՈՅՍԵ ՄԱՐԻԱՄ ԸՍՏ ՅՈՐՁՈՐՁՄԱՆ ՆՈՐԻՆ. ԵՒ Ի ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ ԼՈՒԾՄՈՒՆԻ ԵՆՈՑԻՆ, ՀՈԳԵՒՈՐ ԻՄԱՍՏԻԻԲ:

Յ Բազմուցութիւնք քրիստոսասէր ժողովոյս արարէք զաւրս զայս տաւն նորաքանչ ուրախութեամբ և բերկրեցուք ի սմա մեծահրաշ ցնծութեամբ: Զի ահա երկինք ձայն ա-

Տող 1 G երանելոյն 1—4 K վերևագիրն է Երանելոյն Պետրոսի Սիւնեաց եպօսի Ասացեալ գովեստ յամենասուրբ աճածին կոյան Մարիամ և ի համեմատութիւն անւան նորա: W Երանելոյն Պետրոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի Ասացեալ ի գովեստ սուրբ Աստուածածնին Մարիամու: Բայ է բողնում անոյ սկզբից մի մեծ հասուած էւ սկսում է. Մի՛ որ իշխեսցէ զծնիցեալն ի սրբոյ կուսէն ասել սոսկ մարդ. . . K և W ձառքնսիրներից նշանակում ենք միայն մի քանի ընթերցուած, սկզբնաւորութիւններ և վերջեր, ցոյց տալու համար այդ խնդիրն և նմանակու տարբեր ու անհարազատ խնդրութիւն լինելը: Տես և Տաշ, ցույց. սոյն անոյ. էջ 2 և 48: Հմնչ. և Յայտնաւորք Բ. ցպ. 7 ապրիլ. մի շարք «Ուրախ լեր», այրեակալ կարգով: W-ի տեսլից է և Գեորգ. Յուց. -ի № 127 2-րդ որև ունի Պետրոսի այս անոյ «Մի՛ ոք իշխեսցէ զծնիցեալն» սկսումսով: Որքան տեղեկանում ենք Յուցակից՝ այդ 2-րդ մի ձառքնսիր է, բոլորգէր, բողն, գրուած Աստուածասուր կարողիկոսի ժամանակ, գրիչը Կարապետ: Բուն 2-րդ մեոքի սակ լինելունցէ: Տող 3 H լուծմունք նորին 6 G ուրախութեան G բերկրեցայք K բերկրեցարուք

և ետաւոր առ երկիրս դոչեն և զծագումն փառաց ի
 Բեդղեեմ քարոզեն: Յանկալի է մեզ այսաւր ջրհորն
 40 Դաւթի, յորում գեան Աստուծոյ յորդահոս իջիւք բըղ-
 խեալ՝ զտիեղերս արբուցանէ: Արդարեւ ասեմ թէ յառա-
 ջացոյց աւրինակն զճշմարտութիւնն տպաւորեաց, քանզի
 տեառնամայրն ջրհոր ինքնաբուղիս կենդանի ջրոյն եղև,
 ուստի ոչ իշխեաց ըմպել որ զնայն պահէր, զի կուսականն
 45 մարմին անաղտ սրբութեամբ կնքեցաւ, յորմէ արդարու-
 թեան արեգակն ծագեաց և ճառագայթաւէտ լուսով զաշ-
 խարհս լուսաւորեաց:

Արդ՝ զի՛նչ ասացից կամ զի՛նչ խաւսեցայց, զի միտք
 և լեզու զարժանաւոր պատիւ կուսական տաւնիս ընծա-
 20 յել ոչ կարեն: Զի ոչ բան զմարդասիրութիւնն Աստուծոյ
 չափել կարէ և ոչ թիւ զբազմամեծար յարգանս Մարիա-
 մու ի համար բերել զաւրէ: Բարէ, ո՞ այլ այսպիսի լուաւ
 սքանչելիս, եթէ անրն և ստեղծիչն ի յաղախնոյ և ի կա-
 ւեղէն ստեղծուածոյ տղայաբար յանձն էառ ծնանիլ. այո՛,
 25 այո՛, քանզի կամելով զնախահայրն և զառաջին կոյսն
 կանգնել ի զլորմանէն՝ իսկապէս ծրարեցաւ յորովայնին,
 ճշմարտապէս եղև այսաւրածին մանուկ: Յաղագս որոյ և
 մք ի վեր քան զբան զաւրս պատուեցուք, և բարձր
 քան զերկինս զերկիրս իմացուք և հրաշափառ քան
 50 զարեւելս զկոյսն տեսցուք, և առաւել քան զհրեշտակս՝
 զհովիւսն մեծարեցուք, և ընտիր քան զքերովբիմն
 զմնուրն ծանիցուք: Նաև երուսաղէմ՝ քաջ ի բաց քան
 զհրեղէն կառան պայծառացաւ:

Եւ զայս ոչ եթէ մտածաւրէն ինչ ճարտասանս խաւ-

8 G առ երկիրս հնչեն 9 H է Բեթղեեմ 10 K ա՛յ յերկնից 13 GH
 ա՛նամայրն K աստուածամայր աղախինն ջրհոր H կենդանի ինքնա-
 բուղիս 14 G պահիւր K ըմպել Դաւիթ, այսինքն Յովսէփ, որ զնայն
 պահէր 15 G սրբութեամբն 16 G ճառագայթաւետ 19 K արժա-
 նական G ընծայել 21 K զբազմամեծար արգանդ 23 G թէ ա՛րն և
 ստեղծն ի յաղախնէ 25 K զնախահայրն Աղամ և զառաջին մայրն
 Եւա կանգնել 29 H զերկին 31 H զքերովբէսն 32 G Ե՛մ H Ե՛մ
 33 G տառն 34 K եթէ մարդկեղէն ինչ.

55 սից ի մէնջ աշխատասիրեցաք յարմարել, զի զտոյն և
 աստուածագիր մատեանքն յառաջաձայնեալ քարոզեցին:
 Քանզի որոյ էութիւնն յարարչադործութեան անդ ի հրեշ-
 տակաց և ի մարդկային բնութեանս զբանաւորութիւնս
 արար, զնա ինքնագոյական Հայր այսաւր իբրու յինքնէ
 40 ծնանի, զոր նոյն ինքն Հայր բերանով Դաւթայ խաւսեր-
 գեաց, թէ Որդի իմ ես դու և ես այսաւր ծնայ զքեզ:

Արդ՝ յորում աւուր ստեղծիչն աւուրց և բանից
 յանձն էառ ծնանիլ վերստին, աղէ, եկ բեր դու ինձ
 ասել, թէ ո՞ր բան յառաջ մատուցեալ զայնպիսի աւուր
 45 բաւական լիցի պատմել գովութիւնս: Եւ եթէ բարձր
 զերկիրս քան զերկինսն իմացուք, միթէ սնափառու-
 թեամբ ինչ պարծեցայ, անն անդր, ո՞չ ապաքէն սպա-
 սաւորական հոգեացն եղեն երկինք բանակետոյ, իսկ եր-
 կիրս բոլորիցն Աստուծոյ սեպհական քաղաք, զոր և
 50 մարդարէն իսկ յայտնապէս հնչէր, թէ Սա է Աստուած
 մեր, ընդ որում ո՞չ համարեսցի այլ: Յետ այսորիկ յերկրի
 երևեցաւ և ընդ մարդկան շրջեցաւ:

Եւ զի բազմափառ քան զարեւելս զկոյսն Մարիամ
 տեսաք, միթէ բան ինչ մեծամտութեամբ ի վեր քան
 55 զարժանն զանցուցաք, քաւ լիցի: Զի յոյժ պատուական
 են արեւելք վասն տուրնջենային հրոյն ընդ այն ծագե-
 լոյ, այլ ո՞չ իբրև զտեառնամայր աղախինն, յորում ա-
 մենեցունցն Աստուած բնակեաց և արեգակնաբար ի նմա-
 նէ յաշխարհս ծագեաց:

60 Եւ զի առաւել քան զքերովբիմն զմնուրն եղաք,

36 K աշխատասէր մատեանքն 37 H զհրեշտակաց և զմարդկան բնու-
 թիւնս արար 39 H ի՛մ այսաւր իբրու յինքնէն ծնանի, զոր նոյն ինքն
 Հայր 40 H Դաւթի 41 Սաղմ. Բ. 7. 43 G վերքստին յանձն էառ ծնանիլ
 K յանձն առ վերստին ծնանիլ G եկ դու բեր K եկ դու և բեր 45 H
 է պատմել 46 H զերկինս 48 H հոգեոցն 49 G բոլորից H սեպհական
 50 H ի՛մ իսկ յայտնապէս 51 Քուրմ ե պակասաւոր. 53 H բազմափայլ 56
 G հրոյդ K լուսոյն 57 H տեառնամայրն աղախին K զտիրամայր աղա-
 խինն ա՛յ 58 H բնակեցաւ 60 H եւ առաւել քան զքերովբէսն

միթէ տհասութեամբ ինչ զաննմանս բարբառեցաք: Ո՞չ
 ահա յորմէ վեցթեւեանքն հիացեալ ի բացուստ սարսեն՝
 սա այսաւր ի մուր անդ որպէս ի հայրական ծոց բաղ-
 մի: Ուստի և մարգարէական շնորհացն բերանք՝ զիտե-
 65 լով զամենայն ճախր առեալ ճահողաբար՝ զնեքըինն ընդ
 վերինն կապակցէին, մանաւանդ զի ևս առաւել քան
 զգերիվերոյսն զստորինս պարագրեցին: Զի յորոյ երե-
 սաց երկինք որպէս մոմ հային՝ նա այսաւր ի յայրին
 70 ամփոփեալ զսպի: Ընդ որ և առակաւոր բանն զարմա-
 ցեալ հիանայր, թէ Զի՞նչ երկիր իցէ յորում լոյսն ա-
 զանկցի: Զի ի հայրենի ծոցոյն որպէս հուր փայլակնա-
 ցաւ և ի խաւսուն երկրին անվնաս ծրարեցաւ, ըստ նո-
 րին կանխասացութեանն, թէ երկիր և ի նմանէ կըցէ
 հաց և ի ներքոյ նորա որպէս [զ]հուր շրջեցաւ, զոր միւս
 75 մարգարէն յայտնապէս մեկնէ, թէ Հաներ զհաց յերկրէ,
 այսինքն զմարմին իւր ի Մարիամայ սրբոյ կուսէ:
 Բարէ, անպատում երանութիւնքն զկուսական որո-
 վայնն փակեցին, զոր մարգարէութեան հոգին բերանովն
 Գաւթայ՝ լեռն սուրբ անուանեաց. Հիմունք նորա)
 80 ասէ, ի լեռն սուրբ նորա: Արդարև յայսմ լերին
 տնաւրինեալ անբաժանելի միաւորութեամբ երկու աշ-
 խարհքն հիմնաւորեցան՝ աստուածութիւնն և մարդկու-
 թիւնն: Վասն որոյ մի՞ ոք իշխեսցէ զճնիցեալն ի սուրբ
 կուսէն սոսկ մարդ ասել, զի ինքն իսկ հիմունն արկ
 83 ի նմա բարձրեալն: Որպէս և հրեշտակն քարոզեաց, թէ
 Որ ի նմայն ծնեալ է՝ ի Հոգւոյն սրբոյ է: Ասէ՛ Սիրէ Տէր

զմուրսն եղաք 61 GH տըհասութեամբ 62 H ահա ուստի սերով-
 բէքն ի բացուստ սարսափէին հիացեալ 64 H շնորհացն բանք՝ գի-
 տելով 66 H զի առաւել 69 H զըսպի K զըսպիւր H հիացեալ զար-
 մանայր 70 Յովր 1Ը, 19. 71 H յի որպէս 72 H ըստ նորուն 73 Յովր.
 1Ը, 5. 75 H մարգարէ 75 Սաղմ. 27, 15. 77 G երանութեանքն H
 երանութիւնք K երանութեանն 78 G բերանով 79 Սաղմ. 22, 2.
 80 H յի ասէ 81 H աշխարհք 83 Սկառում ե W Մի՞ ոք իշխեսցէ
 զճնիցեալն ի սրբոյ կուսէն և այլն: H յի սուրբ 84 H էարկ 84—93
 H կարկաստուն և և յեղ յեղ նոր գրչով կարկասանի վրայ գրուած 86 Մասք.

զգրուես Սիոնի քան զամենայն յարկսն Յակովբայ: Անըս-
 կիլքն Բանն Աստուած կրկին անգամ զրուես Սիոնի
 զկուսական մարմինն յաւրինեաց, զի յասելն հրեշտա-
 կին զողջոյնն՝ ընդ լսելիսն ի ներքս վաղեաց Բանն և ին-
 90 նամակայ ժամանակաւ ի մարմին զինքն թանձրացուցեալ,
 ընդ որ ամենայն մահկանացուք ծնանին՝ ընդ նոյն և ան-
 մահացուցիչ Տէրն ոչ զղուեցաւ ելանել:

Ո՞վ մեծի խորհրդոյն, մտանէր և ելանէր և զգրուես
 95 կուսութեանն փակեալ պահէր: Արդ՝ որպիսի՞ աւրինա-
 կաւք զքեզ յառաջ բերեալ զովեսցուք սուրբ Աստուա-
 ծածին: Զի ահա եղեր՝ Դրախտ աստուածատունկ. Այգի
 վայելուչ. Մորենի անկիղելի. Լեռն սուրբ. Վէմ ջրա-
 ծին. Գաւազան ծաղկեալ. Սափոր ոսկի. Տուփ անուշա-
 400 հոտ խնկոց. Տապանակ կենդանազիր կտակին. Զրհոր
 կենդանի ջրոյն. Բոյս բարի. Տեղի շափիղայի. Քաղաք
 Աստուծոյ. Պարաշիւ փակեալ. Աղբեր կնքեալ. Բլուր
 կնդրկի. Հովիտ շուշանի. Երկիր ծարաւուտ. Ամպ թե-
 թե. Անապատ անկոխ. Գուռն աղխեալ. Տոմար անըն-
 405 թեռնլի. Երկիր բանաւոր. Առաւառ խաղաղութեան:
 Արդ՝ զայս ամենայն մարգարէիցն պարք նախաձայնեցին:
 Իսկ մեր սկսուք մեկնել կարգաւ զքսան և զչորս
 վկայութիւնս սրբոյն որ փսն քո:

[Ա]. Ուրմիս լեր Մարիամ, Դրախտ աստուածա-
 410 տունկ. քանդի աստուածարոյս մարմինն ի միջի քում
 որպէս զծառն կենաց արմատացեալ, զոր ընդ բոցեղէն

Ա, 20. Սաղմ. 22, 2. 88 G զրուես իւր H սիոնի 90 H զող-
 ջոյն G իննամեսա 91 H ի մարմնի H [ստո]րացուցեալ, փակագծուածք
 կարկասանի վրայ նոր գրչով 92 H մահացուք ծնանին նպ նոյն և ան-
 մահից ակէրն G անմահացուցիչ K անմահացուցիչ 93 H ելալ[նել յր-
 մահտէ] 94 G խորհրդոյն 96 H յառաջաբերեալ 97—105 Հմեռ. Աս-
 տուածանայ շարականներ՝ Լեռն վիմաձիւ եւայլն: 101 G շափիւղայ 102
 H աղբեր 103 G Ովիտ 104 H տումար G անընթեռնելի 109 G դրախտ
 շնչաւոր և աստուածարոյս յի աստուածատունկ քանդի 110 G ի մէջ

սրոյն զաւրութիւն բարձրելոյն անհպելի զքեզ տաղա-
ւարեաց:

415 [Բ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Սյրի վայելուչ, յորում
կամաւորութեամբ Հաւր ճշմարիտ որթն անկէր: Կա-
պեցէ, ասէ, զէշ իւր զորթոյ և զյաւանակ իւր զգըն-
դակէ որթոյ: Որթ զԱստուած Բանն ասէ և գնդակ՝ ըզ-
մարմին նորին, զոր և ինքն իսկ Միածինն ասէր, թէ
Ես եմ որթն ճշմարիտ:

420 [Գ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Մորենի սիրայի, որ
աստուածութեանն հրով վառեալ ոչ այրեցար:

[Դ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Լեռան սուրբ, յորում
ստեղծիչն Մովսէսի նորահրաշ անաւրէնութեամբ առա-
գաստեալ վարագուրեցաւ:

425 [Ե]. Ուրախ լեր Մարիամ, անպառտ Վէմ, ուստի
յորդահոս վտակն խողացեալ՝ զհամահրաւէր աւետիսն
աշխարհի հնչէր. Եթէ ոք ծարաւի իցէ եկեացէ առ իս
և արբցէ:

430 [Զ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Գաւաղան ծաղկեալ,
ուստի յարմատոյն Յեսսեայ բղխեալ յարադալար ծա-
ղիկն, որում յառաջացոյց յաւրինակ քահանայստեանն
եղև ցուպ, որ ի խորանի անդ առժամայն բողբոջեալ
սաղարթեր:

435 [Է]. Ուրախ լեր Մարիամ, Սափոր ոսկի, որ ոչ
զմահկանացու ընչընչուկն կրեցեր, այլ զանմահացուցիչ
կերակուրն, զոր աստուածեղէն բերանն հրատարակեալ
ասէ. Հաբըն ձեր կերան զմանանայն յանապատին և մե-
ռան, իսկ որ զմարմին իմ ուտէ՝ զմահ մի՛ տեսցէ յա-
ւիտեան:

նորա 112 Գ հրոյն զաւրութիւն 113 Գ զնա տաղաւարեաց
116 Գ զյովանակ մի իւր 115—7 Ծննդ. ԽԹ, 11. 117 Կ որթ զաս-
տուածութիւնն և գնդակ զմարմին նորուն 119 Յովն. ԺԵ, 1. 123 Գ
մովսէսի 124 Գ վերագուրեցաւ 127 Յովն. Է, 37. 130 Գ յեսսեա
Կ ծաղիկ 132 Գ բողբոջէր 135 Գ ընչընչուկն Կ զինչընչուկն 136 Կ
աստուածային Գ հրատարակեաց, ասէ 137 — 9 Յովն. Զ, 49. Ը, 51.

440 [Ը]. Ուրախ լեր Մարիամ, Տուփ խնկահոտ իւզով
լցեալ, ուստի նարդոսն մեծագնի բուրեալ և աստուա-
ծային անուշահոտութեամբ զտիեզերական տունս լցոյց:

[Թ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Տապանակ շարժուն, յո-
րում Բանն մշտնջենաւոր եղև կենդանադրեալ և նորո-
445 գելով ևս զջարգեալն փոխանակ մովսիսակերտ քա-
րեղինացն չորս բանաւոր տախտակս զաստուածական աւ-
րէնս զրոշմեաց:

[Ժ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Տուն կենդանի ջրոյն,
զորմէ մարգարէն ասէր, թէ Ջուր ի տանէ Տեառն ելցէ
450 և արբուցէ զվիճակն հեթանոսաց, զոր և Միածինն
ասաց, թէ Ես եմ Ջուրն կենդանի:

[ԺԱ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Բոյս բարի ըստ սրբոյն Յա-
կովբայ, որ արծարծեալ ի մահիճն առ կենարարն Քրիստոս
զբանն տպաւորեաց, թէ Ի շառաւիղէ ելեր որդեակ:

455 [ԺԲ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Քաղաք Աստուծոյ ըստ
երանելոյն Դաւթայ, որ յառաջն երգեաց թէ Փառա-
ւորեալն խաւսեցաւ վասն քո քաղաքդ Աստուծոյ:

[ԺԳ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Տեղի շափիղայի, զի
իբրև ակն պատուական աստուածախառն մարմինն դոյս-
460 նայր ի քեզ, որ և եղաւն իսկ որպէս զքար ընտիր
ի հիմունս Սիովնի:

[ԺԴ]. Ուրախ լեր Մարիամ, ըստ ամենիմաստնոյն
Սողովմնի Աղբււր կնքեալ, ընդ որ ամենայցոյց գեան
բղխեալ՝ զհոսութեանն կնիք ոչ ելոյծ:

465 [ԺԵ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Պարտէզ փակեալ, որ զբազ-
մաբեր ձիթենին վերընձիւղեցեր, յաղագս որոյ Եսայիաս
մարգարէացաւ, թէ Մնացեալն Յակովբայ նորատունկ
սիրելի. Տաղիկեցէ Իսրայէլ և լցցի երկիր պտղով նորա:

141 Կ մեծագին 142 Կ Լցեալ 145 Կ ևս խորտակեալս Կ մու-
սիսակերտ 149 = Եւ աղբիւր ի սուկե սեառն ելցէ եւ արբուցէ գնորն վի-
ճակաց. Յովն Գ, 19. 151 Յովն Գ, 10 — 11. 154 Գ Ի շառաւիղէ.
Ծննդ. ԽԹ, 9. 156 — 7 Սաղմ. 22, 3. 158 Գ շափիղայ 159 Կ մարմին
160 Կ Ի քէն Կ քար 163 Կ սաղովմնի. Երգ Գ, 12. 164 Կ զկու-
սութեանդ 167 Գ Ի էջ Կ յիսրայէլէ 167 — 8 = Եփողովեալ որդիք

[ԺԶ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Հովիտ անվար, ունտի
 170 իբրև շուշան վայրենի տերուենական մարմինն բուսաւ,
 զորմէ հոգելից մարգարէն ճառեաց, թէ եղէց ցաւը իս-
 րայելի և ծաղկեացէ որպէս շուշան:

[ԺԷ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Բլուր խնկոյ, յոր Տէրն
 մտեալ անմահութեանն հոտովն զմահականացու նիւթն
 175 համեմէր և ծնեալ յաշխարհ կենդանեաց և մեռելոց,
 յաւիտենական ծխէր կեանս, զոր մարգարէութիւնն կան-
 խաւ գուշակէր, թէ Բուրեցի հոտ նորա որպէս կնդրկի:

[ԺԸ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Երկիր ծարաւուտ, զոր
 ոյ զբնութիւն ոչ իշխեաց վթարել լուծումն արուի-
 180 ուստի մարգարէն զՔրիստոս ի նմա բոյս յապառափի
 երգեաց ասելով՝ Պատմեցաւ մեզ իբրև զմանուկ, իբրև
 զարմատ ի ծարաւուտ երկրի:

[ԺԹ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Ամպ թեթև ըստ յա-
 185 տեալ ի վերայ թեթև ամպոյ եկեացէ յեզրիպոս: Եւ
 արգարև ամպ ցամաք, զի ոչ զիջացեալ ծանրացար ի
 ցանկութենէ առն:

[Ի]. Ուրախ լեր Մարիամ, Անապատ անկոխ, յոր
 բում ոչ սոսկ որ մարգարէ զվկայութեանն գործէ խորանն,
 190 այլ զմեծն և զկատարեալն և զանձեռագործ խորանն,
 այսինքն զտիրական մարմինն առանց սերման առն ստեղծ
 ինքեան, զոր ի լուսազդեստ արդանդին հարեալ սաղմեր,
 զոր և հոգեհնչող քնարն հնչէ, թէ Յարևու եհար
 զխորան իւր:

Յակոբայ նորասունկ բոյնեացեմ. Ետիկեաց Իսրայէլ և 199ին սիեզերս պոզով
 նորա. Եւ. Իէ, 6. 171 Գ Իզի. = «Եւ եղիցի իբրև գոյ Իսրայէլի և ծաղ-
 կեաց իբրև զընշան». Ովս. ԺԴ, 6. 173 Ի խնկոց 174 Ի հոտով 177
 «Բուրեցի հոտ նորա իբրև զկնդրկի». Ովս. ԺԴ, 7. 179 Կ ոչ իշխեաց
 թանալ 181 Գ ասէ 181—2 Պատմեցաւ առաջի նորա իբրև զմանուկ, իբ-
 րև զարմատ ի ծարաւուտ երկրի». Եւ. ԵԳ, 2. 184 Եւ. ԺԹ. 1. 186 — 7
 Ի ցանկութեանց աշխարհի 189 Գ ոչ որ սոսկ Ի իմ որ Գ զվկայ-
 թեանն 191 Ի իմ առն 192 Գ իմ զոր Ի սաղմներ 193 Ի հնչէր.

495 [ԻԱ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Դուռն աղետալ, ընդ
 որ չրեշտակաց Տէրն մոտ և ել և զկուսական արգանդդ
 ոչ ելոյծ, յաղազս որոյ Եզեկիէլ մարգարէացաւ, թէ
 Դուռնն որ յարևելս կոյս է՝ ոչ որ մտցէ ընդ նա և ելցէ,
 բայց Տէր Աստուած իսրայելի մտցէ և ելցէ և դուռն

200 փակեալ կայցէ:
 [ԻԲ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Տոմար անընթեռնի,
 զի թէպէտ և զիտէր Յովսէփ զբարութիւնն, զի ունէր այլ
 կին, և չէր անփոյթ ի մարմնոյ խառնութեանց, սակայն
 զնա ոչ իշխեաց ընթեռնուլ, որպէս մարգարէն ասաց,
 205 թէ Տացի թուղթս այս յայր մի, որ զիտիցէ զբարութիւնն
 և մի՛ կարացցէ ընթեռնուլ զնա:

[ԻԳ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Երկիր բանաւոր, զի
 աստուածընկալ որովայնդ անմատոյց լուսոյն ոչ միայն
 210 աւտուածընկալ որովայնդ անմատոյց լուսոյն ոչ միայն
 աթոռ, այլ ճշմարտութեամբ եղև մայր, զոր և ոմն ի
 շնորհալից վարդապետացն գրեաց, թէ Նորագործ աս-
 տուածապէս ճարտարապետեալ՝ զերկիրս երկին արար:

[ԻԴ]. Ուրախ լեր Մարիամ, Առաւաւտ գեղեցիկ,
 յորում խաղաղութիւնն մեր զարմանալի յաւրինամբ
 215 նարար ի մեզ ծագեցաւ, փարատել զխաւար մեղաց:
 Արդ՝ զի՞նչ և այլ առակ աւրինակաց ի մէջ առեալ
 սուրբ Աստուածածնիդ կարացուք ընծայել: Զի ոչ ա-

Սաղմ. ԺԸ, 6. 196 Գ հրշտակաց Ի զկուսական կնիքն 198 Գ դուռն.
 198 «Եւ դարձոյց զիս ընդ ճանապարհ արտաքին դրան սրբութեանցն՝ որ
 հայեր յարեւելս . . . և իմ ոք անցք ընդ դաս զի սեր աստուած իսրա-
 վացի ընդ դաս. Եզեկ. ԽԴ, 1—2. 199 Ի իմ բայց տէր աստուած իսրա-
 յէլի մտցէ և ելցէ 202—4 Ի իմ զի թէպէտ և զիտէր — ոչ իշխեաց
 ընթեռնուլ 205 Ի այս առն որ 206 Ի ընթեռնուլ զսա, որ նշանակէր
 զՅովսէփ. 205 — 6 «Եւ տացի նոյն զի ի մոտ առն՝ որ ոչ զիտիցէ զիս,
 և ասացին ցնա՝ ընթեցիք զայր. և ասիցէ՛ ոչ զիտել զբարութեանն. Եւ.
 Ի 208 Գ որովայնն 210 Գ նորագործապէս ճարտարապետեալ
 210—1 «Նորագործ աստուածապէս ճարտարապետեալ՝ զերկիրս երկին արար.
 Պատարագմատոյց: 214 Գ զերկրոսին 214—5 Հմեմ. Դովս. Ա, 78 — 79.
 215 Ի ծագելով փարատեաց 216 Գ զի՞նչ առակ և այլ 217 Գ ընծա-

պաքէն ելեր ըստ բանս. ոչ ապաքէն գեր ի վերոյ գտար
 էակացս. ոչ ապաքէն անցեր ըստ մարդկային միտս, զի
 220 Հոգին սուրբ էջ առ քեզ և զաւրութեամբ վերնոյն
 տաղաւարեցար: Եւ այս յաւէտ յիրաւի:

Զի զԱստուած ընկալար. զի զԱստուած յղացար. զի
 զԱստուած երկնեցեր. զի զԱստուած ծնար. զի զԱս-
 տուած անպարազրելի ի գիրկս բարձեալ կրեցեր. զի
 225 զԱստուած կաթնաբուծեցեր. զի զԱստուած անուցեր.
 զի զԱստուած գգուեցեր. և որոյ երկինք աթոռ են և
 երկիրս պատուանդան ոսից նորա, և զբնաւ իսկուծիւն
 նորա և ոչ երկինք երկնից բաւական են տանել՝ զու-
 զնա իբրև զտղայ խանձարրապատ առնէիր:

230 Տինա և զի՞ կայ իմ ընդ այսպիսի մրցման կռուե-
 լոյ՝ ընդէր վարանեալ տարակուսեն զիս երանութեանն
 ցոյցք. զի ահա երկինքն, որ ի Սինէական լեռինն բոցա-
 վարդ հրով զսանդարամետացն հիմունս գորդեալ սա-
 սանեցուցին, և ձեռքն, որ զերկինս և զերկիր արարին,
 235 այժմ ի մէջ անցեալ իբրև զպարմանի՝ բաժակ ի մատուցանէ:
 բերեալ՝ աղջկան միոյ մատուցանէ:

Արդ՝ այս գովութիւն ոչ այլ ինչ է, այլ քոյին իսկ

յել 219 Ի ընդ մարդկային 220 Ի էջ ի քեզ և զաւրութեամբ բարձ-
 րելոյն 225 Գ կաթնաբուծեցեր Ի կաթնաբուծ արարեր Կ կաթնաբ-
 բուցեր. Հմեռ. «Մայր աստուծոյ Մարիամ, որ զաստուած ծնար, որ զաս-
 տուած կաթնաբուծեցեր». «Եփր. Խոսո» (ՀԲ): 226 Կ գգուեցեր, զի զած
 համբուրեցեր. Անճառ է խորհուրդս որ ի ձեռն ամենասուրբ կուսին
 երեւցաւ ազգի մարդկան, անքննելի, անհասանելի, անիմանալի, ան-
 հետազատելի էլն. Լըն Բաց Է բողոքում ԳԻ-ի մնացած մասը: Եոյնն Է
 անում եւ Մ գգուեցեր. Անճառ է խորհուրդս որ ի ձեռն ամենա-
 սուրբ կուսին երեւցաւ ազգի մարդկան և այլն. 229 Ի արարեր.
 Հմեռ. եւ Աքանաս՝ «Խանձարրապատ կաթնաբուծեցեր», Ետրոդ ի ս Աս-
 տուածածինն, Վեմեռ. 1899, էջ 296. 230 Ի Ձի՛ նա Գ Տի՛, նա, և զի՛
 կայ իմ և այլ ընդ այսպիսի մրցման կռուել 232 Գ լերինն զհիմունս
 բացազարդ հրով զսանդարամետացն գորդեալ 230—236 Այս հաստածք
 տես եւ Վեմեռ. մի մտորներում, Աքանաս, էջ 298, ծան. 7. 237 Գ լի՛

մարդարէութիւն, թէ Յայսմհեաէ երանիցեն ինձ ամե-
 նայն ազգք: Արդ՝ աղաչեմք զքեզ, սուրբ Աստուածա-
 240 ծին, լեր բարեխաւս առ Որդիդ քո և Աստուած մեր
 միշտ փրկել ի փորձութենէ զ՛ի ձեռն քո ի նա հաւատա-
 ցեալ ժողովուրդս և փառս մատուցանել ճնիցելոյդ ի
 քէն. այժմ և յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

Իսկ 238 Ի մարդարէութիւն. Դուկ. Ա, 48. 240 Գ լեր մեզ ԳԻ առ
 որդիս 241 Գ զի ի ձեռն քո 243 Ի այժմ և յաւիտե՛՛.

2.

A=Ձեռ. № 102 Գէորգ. Յուց. Թուղթ, երկաթադեր, Հայոց ՆԻ և ՆԼ Թ-ին [=Փրկչ 971 և 981 Թ.]: Տեղեկու- Թիւններ այս 2-րի մասին տե՛ս իմ «Անանիա Շիրակա- ցի» Արարատ 1896 և Տաշ-ի «Մանր Ուսումնասիրու- Թիւնը, Վրէն. 1895, էջ 202 և յաւելուած: [A էջ 178 ա]

Հարցմունք յաղագսմարմնաւորութեանն Տեառն գանազանք՝ Վաչագանի Աղուանից իւխանի քնդ Պետրոսի Սիւնեաց Եպիսկոպոսի եւ Իմաստասիրի:

[Ա.] Հ[արցումն]. Սահմանել զԱստուածութիւնն կա- րողութիւն իցէ՞ ումեք ընդ սահմանելիս:

— Պատասխանի]. Հարկաւոր է ինձ յայսմ վայրի կրկին առնուլ դէմս եւ զերկաբանչիւրսն ամբողջ պահել. 5 վասն զի աստուածային գիրք ոչ միայն բանաւոր կեն- դանեաց ստեղծանեն դէմս, այլեւ այլոց կենդանեաց, որք զբանական զաւրութիւնն չափեցին զհիմունս ամենայն բանից: Տեղադրութեամբ փոխաբերութեան ազարակին սահմանաց անհնար է սահմանել զաստուածութիւնն, զի 10 թէ ինքն է տեղի ամենայնի, երկնի և երկրի եւ ամե- նայնի որ ի նմա են, զիսորդ որ ընդ սահմանելիսն չա- փիցէ՝ կողմանս ղնելով նմա: Բայց համառաւս բանիւն, որ ցուցանողն կոչի, իբր սահմանելի է աստուածու-

Վերնագրում A ունի նշանակած յուսանցում հասուածի բուսահամարը 27. A էպիսկոպոսի և իմաստասիրի.

Տող 1 A սահմանեալ 5 A ամաին. 8-9 Հննջ. «Սահման ասի ի փոխաբերութենէ գիւղից և ազարակային սահմանաց». Սահմ. Դաւթի, էջ 142. Վենեա. 10 A ամենայն տղամիջում ի 11 A ի նմայ 12 Հննջ. «Սահման է բան համառաւս յայանիչ գոյացու-

Թիւնն, զի եւ կիւրեղ Աղեկսանդրացի համառաւս բա- 15 նիւ սահմանեաց զՀողին սուրբ ընդդէմ ամբարշտին Մա- կեդոնիս քանզի սեռ է եւ ի գոյացուցիչ զանազանու- Թեանց | առեալ լինի սահմանաց. այլ ոչ ի տեղւոջէ, եւ ոչ ի ժամանակէ, եւ ոչ բնաւ ի շարժմանէ, քանզի ան- հնար է զշարժութեան տեսական առնուլ ի վերայ աս- 20 տուածութեանն, որ յարարածոցս կարգեցաւ:

[Բ.] Հարցումն. Ընդէ՞ր մարգարէն ասէ՞ Աստուած ի տեղւոջ սրբութեան իւրում:

— Պատ. Ամենայն գիրք ի տեղւոջ ասեն, եւ որք արժա- նի եղեն տեսանել զնմանութիւն փառաց նորա բազում 25 աւրինակաւք այլայլեայս ի միմեանց զդէմս նորա գրե- ցին, այլ ոչ զոր ինչ էն. մարդոյ նմանութիւն տեսեալ յսկզբանն՝ առաջին գոյացեալ մարդոյն էր. հիւրասիրին Աբրահամն՝ հիւրոյ կերպարանաւք, ուստի զմարմնաւոր կերակուրսն եւ զլուացարարսն պատրաստէր. եւ Սահա- 50 կաւ գրոշմեաց իսկ զմեծ խորհուրդն ոչխարով մեռե- լութեան նորա զտիեզերակեցոյց մահն: Եւ Յակոբայ՝ ըմբշամարտիկ ձեւով. եւ աւրինադրին՝ հուր վառեալ ի մորենուջն. եւ ժողովրդեանն՝ պատուանդանաւ ոտից ախան պատուականի. եւ Յիսուայ՝ զիմաւք սպառազի- 55 նութեամբ զաւրավարի: Եւ զատաւորայն մասնաւոր նմանութեամբ ի միմեանց որոշեալ. եւ յետ այնորիկ յոր- ժամ ընդ հարսն խաւսեցաւ մարգարէաւք, եւ ընդ Թադաւորսն ի բազում մասունս եւ աւրինակս: Այլ այն աւրինակ ըստ ժամանակին խորհրդական տեսութիւնք 40 էին, զի այնպէս զիջանելով երեւեր, զի տեսեալ լիցի անտեսանելին որչափ հնար է աշարածոց: Այլ աստուած

Թեան. Առաք Հինգ Դաւթի, էջ 216: 17 A էջ 178բ 19 A ի վերա 21—22 Սաղմ. Կէ, 6. A ի տեղոջ 23 A ի տեղոջ 31 A զտիեզերակեցուց A յակոբա 32 A ըմբշամարտիկ 33 A ի մորե- նուջն և ժողովորդեանն 34 A յիսուա 40 A էին

ոչ է ի տեղում, եւ ոչ ի ժամանակի. զի թէ ի տեղում է՝ ապա ի պարունակութեան է, եւ անմարմինք ոչ պարունակին. եւ եթէ ի ժամանակի է՝ ապա ընդ ժամանակս 45 նակաւ է. եւ զիսորդ ընդ ժամանակաւ լինիցի ժամանակաց արարիչն:

[Գ.] Հարց. Ընդէր մարգարէքն աթոռ ասեն եւ կառքառալծեայս:

— Պատ. Տեսութիւն ճշմարիտ է, այլ գոյութիւնն ոչ ուրեք երեւի. մի՞թէ անբան կենդանիք իցեն յերկինս՝ 50 ցուլ եւ առիւծ եւ արծուի, կամ բնաւ թեւք գոն հրեշտակաց, կամ երկթեւեանք, կամ վեցթեւեանք, այլ այնպէս երեւին կերպս ի կերպս, առեալ անմարմին | զաւրութեանցն զհեծելոց ձեւ եւ զհիւսանց աւրինակ. քան[զի] 55 ձող առնուլ եւ լար հիւսանց գործ է եւ երկրաչափաց, զոր եզեկիէլ եւ Զաքարիաս տեսանէին: Յորժամ աւերելոց էր Երուսաղէմ հեծեալս եւ եղջիւրս տեսանէին, եւ ձիս աշխէաս եւ պէսպէս պէսակս. եւ յորժամ շինելոց էր՝ հիւսունս եւ երկրաչափս. զի զիտասցես թէ ըստ 60 ժամանակին տեսիլքն յաճախէին այլափոխեալ. քանզի այսպէս գրեալ էին, թէ Սս ի տեսիլս յաճախեցից: Եւ հրեշտակապեան յաւետարանել կուսին զձերունոց առեալ կերպարանս, զի մի՞ խռովե[ս]ցի աւրհնեալն, որ ոչ բերէր զգէմն երիտասարդաց: Արդ մի՞թէ հրեշտակք ձերք 65 եւ մանկունք իցեն յերկինս: Թեւս ոչ ունին եւ թռուցեալ իջանեն, զի զերագաշարժութիւնն նոցա թեւս

42 A ի տեղում 44 A էթէ 47 A յուսակցում հասուած ձղե. 4Ը A գոութիւն 51 A թեւք գոյն 53 A անմարմին A էլ 179. 54 A քան 55 A երկրաչափաց տղամիջում չա 56-57 A աւերելոց էր եւմ 58 «2իք աշխէտք և պիտակք և սպիտակք, 2իք պէս պէս պիտակք». Զաք. Ա, 8, Զ, 3, 6: — «Լար շինողաց և ձող չափոյ» եզեկ. Խ, 3, 5, 8 և այլն: 61 Ովսէ ԺԲ, 10. 62 A հրշտակապեան A զձերունոց 63 A խռովեցի 64 A բերեր զգէմն A հրշտակք

կոչեն աստուածային զիրք: Դէմն ոչ ունին զգայարանաց, այլ նմանութեամբ մարդկան երեւին. շրթունս ոչ ունին ծաղիկեալ բնական կարմրութեամբ, այլ զհրամայեայսն 70 մեզ վայելչազոյնս բարբառին. լեզուս ոչ ունին կրկինս կամ միատակս եւ բազում ներգործութեամբ կազմեալ տեսակարարս բանից, եւ ձայնեն անտախ բարեաց կանխաւ արժանաւորաց:

[Գ.] Հարցումն. Աստուածային առաքեալն ընդէր ասէ.

75 Թէ զլեզուս մարդկան խաւսիցիմ և զհրեշտակաց: — Պատ. Բանականք [են] հրեշտակք, ոչ եթէ ընդունելով իբրև զմեզ, այլ յաւերժականս ունելով: Արդ յորժամ խաւսին ըստ մերում՝ աւրինակի՝ ի լեզուէ ասեմք բարբառեալ, իսկ եթէ ասիցէ որ, թէ հրեղէն 80 ունել լեզուս, և այն ի տարակ[ուս]անս է, զի լեզուին ի հարկէ զհետ երթան գործիքն ամենայն շրջանակի:

[Ն.] Հարց. Եւ հրեղէնք ո՞չ են հրեշտակք:

— Պատ. Եւ կարի քաջ հրեղէնք են հրեշտակք և լուսաւորք հոգիք ինքնակատարք. ասէ՝ Արար զհրեշտակս 85 իւր հոգիս, և զպաշտաւանեայս իւր ի հուր կիզելոյ: Արդ հրեղէնք են հրեշտակք, բայց քանակութիւն ոչ ունին, և ոչ անդամոց թիւս և թեւոց, զի ի միաթեւաց մինչև ի բազմաթեւս և զատաթեւս և կցաթեւս և թաղանթաթեւ[ս] առ մեզ կենդանեացս են և ոչ ի վեր անդ. և ոչ 90 գործիս մասնաւորս, և ոչ անդամս երեւելիս և աներևոյթս: Արդ եթէ հրեշտակք այնպէս են, զիսորդ ասիցես զարարիչն հրեշտակաց ի տեղում կամ տեղեաւ սահմանելի:

67 A գէմն A սգայարանաց 70 A բարբառին 72 A տեսակ. ս. և համիջում. արար. [—տեսակարարս] 75 Առ. Կորնթ. ԺԳ, 1. A զհրշտակաց 76 A բանակենք հրշտակք ոչ էթէ 79 A բարբառեալ A էթէ 80 A ունել A ի տարականս 81 A ի հարկէ 82 A հրեղէնք A հրշտակք 83 A հրեղէնք A հրշտակք 84 A զհրաշտակս 85 A զպաշտաւանայս A ի հուր զիզելոյ 84 — 85 Սաղմ. ճԳ, 4. 86 A հրեղէնք են հրշտակք 87 A մինչեւ եւ 89 A կենդանացս տղամիջում ե 91 A էթէ հրշտակք 92 A հրշտակաց ի տեղում.

[Զ.] Հարց. Զի՞նչ են հրեշտակք:

95 — Պատ. [Հրեշ]տակք են հոգի կենդանի, բանաւոր, ա- ներեւոյթ, ի բարի՝ դիւրաշարժ, | և ի չարիս՝ դժուարաշարժ: Բայց գիտա[ս]ցես, ո՞ւր արքայ, եթէ ամենայն [ան]- մարմին զաւրու[թիւն]ք որոշեալք են ի միմեանց փառաւք և զաւրու[թեամբ] և կայարանաւք և ինքնակատարք են:

400 [Է.] Հարց. Հաւանեալ եմ ամենայնիդ, բայց մարգարէն ընդէ՞ր ասէ, թէ Աստուած մեր յերկինս և յերկրի, ի ծով և յամենայն խորս:

— Պատ. Մարգարէն այլ ինչ ոչ գիտէ տեղի քան զայդ, և ոչ բնաւ իսկ այլ տեղի, զի իմաստունն ասէ, թէ Եր- 405 կինք երկնից չեն քեզ բաւական. և դարձեալ՝ Անդունդք ասացին թէ չէ առ իս, և ծով ասաց թէ չէ ընդ ինև. աղէ՛, ասա՛՝ նախ քան զերկինս և զերկիր առնել ո՞ւր գտանիցես զտեղին: յորում ասիցես զաստուածու[թիւնն], զի ինքն տէրն մեր այսպէս ասէ ի դէմս իմաստնոյն, թէ 410 Յառաջ քան զամենայն բոլորս ծնեալ եմ ես. և դար- ձեալ, թէ Նախ քան զերկիր գործեալ՝ ես էի, որով ուրախ լինէր տէր: Արդ՝ ուրախ լինէր մինչ ոչ երկինք էին և ոչ երկիր:

[Ը.] Հարց. Մարգարէն ընդէ՞ր ասէ, թէ Զարթի՞ր, ըն- 445 դէ՞ր ննջես տէր:

— Պատ. Այսպիսիք բազում են ասացեալ յաստուա- ծային զիրս և զայս քեզ ցուցանեմ, արքայ: Ննջել

94 A հրեշտակք 96 A էջ 179բ 97 A գիտացես ո՞ւր արքայ էթէ 100 A ամենայնիս 101 A երկրի տղամիջուս յ 101-2 Սաղմ. ճԼԳ, 6. 103 A քան զայլ 104-5 Երբ. Թագ. Ը, 27. 111-2 Առակ. Ը, 30. 114-5 Սաղմ. ԽԳ, 23. 117A արքայ 117-9 Հմեկ. «Գունել

ասեն գիրք զաստուած և զարթնուլ և ծիծաղել և բարկանալ. այս ամենայն ոչ են նորա ստորագի: Զի՞արդ 420 հնար է ի քուն ասել զաստուած, որ Ոչ ննջէր և ոչ ի քուն երթայ պահայոյցն Իսրայէլի. զի քուն է ախտ անդողոջ խաղաղանալ ի մարմնի զգայութեանցն, և արթ- նութիւն նորին հակառակ՝ լուծումն քնոյ. և ծաղր՝ անբան շնչոյն ընդարձակութիւն է ի մեզ ջղաւք և մկամբք 425 կատարեալ, և նորին հակառակն՝ ժողովեալ հոժատեսակ շնչոյն նեղելոյ զխոնաւ գոլորշիսն ի խելապատակն իբր ընդ ագուգայս իջանն յաչսն, որպէս սեխիցն և նմա- նեացն ընդ կոռունսն առեալ զջուրն. և բարկութիւն եռանդն է զսրտիւն արեանն ի վերածխութենէ մաղձոյ: 450 Արդ զայստսիկ ա[խ]տս մարդկայինս զի՞արդ առնուցուս բնաւորապէս ի վերայ պարզ էութեանն: Բայց այսպէս իմասցիս. յորժամ մեղանչէր Իսրայէլ և տիրէին նոցա թշնամիքն և աղաղակէին ի վեր և ոչ լինէր լսելի, զայն քուն անուանեն, և ոչ էր քուն, զի և Եղիա այսպանէր 455 զբահայիման, թէ պնդագոյնս կարդացէր մի[թէ] ի քուն իցէ աստուածն ձեր. և զբոց այդ իսկ է սովորութիւն.

ասեն գիրք զաստուած և զարթնուլ, բարկանալ, աթոռ ունել զքրո- բէս . . . » Հատուած Ապողինարի, 2. 102 Գէորգ. Յուց. էջ 226բ. 120—1 Սաղմ. ճԻ, 4. 121 A երթա A Իղի 121 Հմեկ. Հայկ. Բառ. «պահայոյցն». 121—2 Հմեկ. «Եւ այսպիսի ախտ քուն է. անդողոջ խաղաղացեալ ի մարմնին զգայութեանն (այլ ընթ. ի մարմնի զգայութեանց), Նիւսաց. Սաղմ. 2. 456. էջ 144ա, տես և ՀԳ. «անդողոջ». 122 A սգայութեանցն 122—3 Հմեկ. «Զի քնոյ լուծումն զարթնուլ է». Հատուած Ապողինարի 2. 102 Գ. Յ. էջ 226բ.— «Արթնութիւն է լուծումն քնոյ». Վահր. երբ. (ՀԲ «արթնութիւն»): ՏԵՍ և ՀԲ «ծաղր», մի վկայութիւն այս Ը հար- ցումից իբրև պիտառ. 126 A ի խելապատակն 126—7 Հմեկ. «Ար- տասուք . . . իբրև ընդ ագուգայս իջանն յաչսն». Վահրամ, ՀԲ «ագուգայ», 128—9 Հմեկ. «Սրտմտութիւն է եռանդն շուրջ զսրտիւն ի վերածխութենէ մաղձոյ կամ ի պղտորմանէ եղեալ», Նիւս. Բն. 2. 456, էջ 70բ, տես և ՀԳ «վերածխութիւն»: 131 A ի վերա A այսպես 132 A իէլ 134 A յայսպաներ 135 A թե 136 A ածն

զլուութիւնն բարեգործութեան քուն անուանեն, զերկայնամտութիւնն՝ արթնութիւն, [...] ելն և զայսպանելն՝ ծաղրոյ զբարեբարելն՝ քաղցրութիւն, | արհամարհելն ե[ւ]

440 զվրէժխնդրութիւնն՝ բարկութիւն, և այլ բազումք այսպիսի են և ասին, որպէս աստուած, հրեշտակ, մարդ: Եւ են և ոչ ասին, որպէս անմահ և անապական. յոչինչ յառաջ քան զնա լինելոյն՝ անսկիզբն, զի և ոչ ունի կատարումն՝ անսկիզբն և անապական: Եւ ոչ են և ոչ

445 ասին, որպէս չար ասել զաստուածութիւնն կամ ի բազմաց գոյացեալ, զի ի բազմաց գոյանալն սկիզբն է լուծանելոյ: Արդ՝ որպէս ասացին՝ անմարմինքն ոչ են ընդ որակութեամբ և ոչ ունին նմանութիւն գունոյ կամ ձեւոյ, կամ այլոց եղանակաց, զի այս ի վերայ արարածոցս է: Եւ թէպէտև մարդն ըստ պատկերի և ըստ

450 նմանութեան ասի արարեալ, այլ նմանութիւն է և ոչ հաւասարութիւն:

[Թ.] Հարց. Եւ զոր ասացեալդ էիր, թէ Համառուաբանիւ սահմանելի է աստուածութիւնն, արդ սահմանեա

455 ինչ:

137 A զլուութին բարեգործութեան 139 A էջ 180ա 141 A են եւ ասին տղամիջում մի աւելորդ և A հրշտակ 144 A անսկիսըն 149 A ի վերա 150 A թեպետ 154 սահմանեայ 153—176 Այս իններորդ հարցման համառութիւնը գտնում ենք Աննականի մօտ՝ «Աննականի Հարցմունք զանազանք և պատասխանիք բարառնարար», № 258 Գ. Ցուց. Թուղթ, բոլորգիր, անթուական էջ 104բ — «Հարցումն Աւազգանա իշխանի և պատասխան Պետրոսի Սիւնեաց վերագիրտողի. Զինչ է սահման այ.— Ած ոչ սահմանի, բայց այսպէս ասել մարթ է, թէ աստուած կենդանի, մշտնջենաւոր, բանական, անախտ, առաջին և երկնային միտս ըստ ինքեան առ նիւթոյ, այլ այլ աւրինակ: Արդ աստուած ասելով զարարչութիւն և զիշխանութիւն նշանակէ և զԵպիկուրեացն զանաստուածութիւն յանդիմանէ, իսկ կենդանի և մշտնջենաւոր ասելով յարարել յաստուածոցն զատուցանէ, և բանական ասելով ի համբրց հաստուածոցն որոշէ, և ըստ ինքեան ասելով զատանէ և յարարածական խառնակ

— Պատ. Ի տեղադրական և ի բնական սահմանաց բացարձակ է աստուածութիւնն, բայց բանական սահմանաց մարթ է սուրբ և փալած ինչ սահմանել, որպէս յորժամ ասէ, թէ Աստուած է կենդանի, մշտնջենաւոր, բանական, անախտ, առաջին ե[ւ] երկնային միտս անախտաբար, ըստ ինքեան, առ նիւթոյ. դարձեալ այլ և այլ աւրինակ սահմանի, բայց ի նոյն միտս բերի: Արդ աստուած ասելով զարարչութիւնն և զիշխանութիւնն նշանակէ, և զԵպիկուրեացն զանաստուածութիւն յանդիմանէ.

460 իսկ մշտնջենաւոր և կենդանի ասելով ի չա[ստ]ուածոց և յարարելոցն զատուցանէ. և բանական ասելով ի համբրց աստուածոցն զատուցանէ. եւ անախտ ասելով յամենայն ախտականացս զատուցանէ. և ըստ ինքեան ասելով ի բաց բառնայ ի բնութենէն զքուն և զնախանձ

465 և զբարկութիւն: Եւ առաջին և երկնային միտս ասելով զայլ միտս պատկեր նմանեցուցանէ, թէ պարզ և մաքուր, առանց ամբոխելոյ: Եւ առ նիւթոյ ասելով զարարաւղ կամայն շարժումն նիւթ և տեսակ ցուցանէ արարածոց իւրոց, և զաստուածութիւնն ցուցանէ աննիւթ և անմարմին:

475

[Ժ.] Հարց. Ասեն հերձուածողքն ի սահմանն Քրիստոսի աստուածային մարմնոյն, թէ Աստուած բանն որդին միածին մա[րդ] է կատարեալ առանց սահմանելոյ, սուրբ է գործն նորա ի նմա առանց կատարելոյ, և իւր առանձնաւորութիւն առանց համեմատութեան:

ընութենէս. և առաջին և երկնային ասելով զայլ միտս նմանեցուցանէ, թէ պարզ և մաքուր, առանց ամբոխելոյ. և առ նիւթոյ ասելով զարարող կամաց նիւթ և տեսակ ցուցանէ արարելոցս և զաստուածութիւնն ցուցանէ աննիւթ և անմարմին».

156 A ի բանական 161 A ըստ ընքեան 164 ձեւոյ. «Բանդի եպիկուրային է (այլ ընք. եպիկուրացւոցն է) ասել, եթէ ոչ է աստուած»: Սահմ. Գաւթի, էջ 131.

165 A ի սս մշտնջենաւոր 168 A ըստ ընքեան 169 A բառնելով 171 A թե 178 A միածինման է 179—180 A եւ իւր անձռանձա-

— Պատ. Եթէ որդին աստուծոյ ի մարմինն անսահման է որպէս ասեանս, այն որդի աստուծոյ է զոր Պաւղոսն ասէ, թէ Սահմանելոյ Որդւոյն Աստուծոյ զաւրութեամբ. և Պետրոս ընդ Կոռնեղիոս ասէր, թէ Նա [է] սահմանեալն յաստուծոյ դատաւոր կենդան[եաց] և մեռելոց. և թէ որդին աստուծոյ ի մարմինն անսահման է, և մարմին հոգւով սահմանելի, զի մարմին հոգ[ւով մար]դ կենդանի. երկուք ուրեմն են որդիք՝ սահմանեալն մար[դոյ] բնութեամբ մարդ ի մարդոյ, և անսահմանն աստուծոյ բնութեամբ աստուած յաստուծոյ: | Եւ սուրբ է գործն, որ ասացեր, առանց բաժանելոյ, ոչինչ աւելի ետուր քան զմարգարէի, զի սուրբ էին գործք սրբոցն և յաստուծոյ ոչ բաժանեցան. արդ զայս ուսուցանէ Գրիգոր Աստուածաբանն, թէ Աստուած ընդ աստուածս միաւորեալ և ծանուցեալ: Եւ դարձեալ՝ Թէ ոչ բնութեամբ միաւորելով ի մարմինն աստուածային, ապա բազում են աստուածային մարմինք և կոչեցեալք աստուածք. և եթէ առանձնաւորութիւն անհամեմատ է՝ երկու ուրեմն անձինք են, զի առանձնաւորութիւն անձանց է: Առանձնաւորութիւն միայն անձին ոչ է համեմատութիւն առ ինքն, այլ՝ առ այլ առաւել քան զնուազն, կամ նուազ քան զառաւել, կամ հաւասար:

[Ժ.Ս.] Հարց. Յակոբիկը ասեն, թէ Քրիստոս մի բնութիւն է յերկուց բնութեանց:

205 — Պատ. Ոչ եթէ Յակոբիկը ասացին միայն, [այլ] և սուրբ հարքն: Արդ թէ մի [ի] սրբոյ կուսէն անուանի ծնեալն, և ինքն է որով ամենայնն մի բնութիւն է, վասն զի և դէմ մի:

ւորութիւն 181 A էթէ 183 A թե A որդոյն 183 Հռոմ. Ա. 4, 184 A կոռնոգիոս 184—5 Գործք. Ժ. 42. 187 A հոգով սահմանելի 186—189 A փակագծաւծները ընդուած են խոնարհութիւնից. 190 A էջ 180բ 194 A թե ած ընդ ա. ս 195 A թե 196 A ածային 198 A էթէ 199 A առանձնաւորութիւն 200 A առանձնաւորութիւն A ոչ է 205 A էթէ 208 A գեմ

[Ժ.Բ.] Հարց. Եթէ մի բնութիւն ոչ այլ ինչ քան զերկու բնութիւնս. զի իր որ յիրէ է՝ այլ է, քան որ ինքն ի նմանէ է հարկաւորաբար:

— Պատ. Մի բնութիւն ոչ այլ ինչ է, բայց յերկուց միացեալն, բառնալով թուոյն, նոյն յորոց միացաւն, անշփոթ և անորոշաբար: Եւ զի ասացեր, թէ Իր որ յիրէ է նոյն է որ ինքն ի նմանէ հարկաւորաբար, և ես քեզ ասեմ՝ իր որ յիրէ է, նոյն է որ ինքն ի նմանէ է հարկաւորաբար ըստ բնութեանն և պատահմանն: Սողոմոն ի Նաւթայ ծնեալն նոյն է ըստ բնութեանն և սահմանի, և մարդ՝ ի հոգւոյ և ի մարմնոյ գոյացեալ՝ ոչ այլ ինչ է քան զհոգի և զմարմին, բառնալով թուոյն: Եւ եթէ ոչ բառնաս զթիւն՝ երեք բնութիւնք են քո Քրիստոսին, զի հարկաւորին ոչ է կարելի ինչ, այլ ամենայն ի հարկէ շարժեալ նոյնաւրինակ ունել զշարժումն:

[Ժ.Գ.] Հարց. Միաւորութիւն հաստիչ է էութեանցն եթէ խափանիչ. թէ խափանիչ է, ապա Քրիստոս ոչ աստուած է և ոչ մարդ, և եթէ հաստիչ է, ապա Քրիստոսի երկու բնութիւնք են:

— Պատ. Միաւորութիւն ոչ հաստիչ է և ոչ բարձաւոր, այլ ժողով ի մի, զոր աւրինակ սահմանական, զի զբազում բնութիւնս ի մի առնէ, և բաժանականն՝ յայլ և յայլս բաժանէ, և զայս ի սահմանէ մարդոյ ծանխցես: Եւ դարձեալ՝ միտ դիր, միաւորութիւնն իբր կարէ հաստատել զէութիւն կամ զբնութիւնն, զի միաւորութիւնն պատահումն է և էութիւնքն գոյացութիւնք, և գոյացութիւնք են բարձաւոր և հաստիչ պատահմանց, և միաւորութիւնն ժողովէ միայն: Արդ՝ ես քեզ հարցանեմ.

209 A էթէ 211 A է տղամիջում 214 A անշփոթ 219 A ի հոգոյ 221 A էթէ A գ A քո քին 222 A ամենայն 225 A էթէ 226 A էթէ 234 A պատահումն

Միաւորութիւնն թէ հաստիչ էութեանց և բնութեանց²⁶⁵ է, որպէս յաւժարիս և կարծես, [արդ] եթէ բնութեանցն միայն հաստիչ է, ապա բարձաւդ է անձանցն, եթէ
 240 բարձաւդ է անձանցն, ապա գտանի Քրիստոսն քո առանց անձին. | և եթէ հաստիչ է անձանցն, ապա Քրիստոսի երկու անձինք են, որպէս նախաւրինակին քո
 Նստորի Քրիստոսին. զի չկարես ասել, թէ Բանն աստուած մարմին առանց անձին էաւ, զի այդ հերձուած
 245 Ապողինարի է: Եւ եթէ մի անձն խոստովանիս աստուածային և մարդկային, ապա նոյնաւրինակ մի բնութիւն միաւորութեամբ տեսուն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

[ԺԴ.] Հարց. Քրիստոս աստուած է և մարդ. եթէ աստուած ասեմ և մարդ՝ անուանքն զի՞նչ նշանակեն,
 250 բնութիւն թէ անձն. թէ անձն է, ապա Քրիստոսի երկու անձն է և եղեր դու Նստոր. ապա եթէ զբնութիւնն նշանակեն, ապա Քրիստոսի երկու բնութիւնք են:
 — Պատ. Քրիստոս աստուած է և մարդ, հոգի է և մարմին: Եւ շարկապն ոչ բնութիւն ցուցանէ, ըստ այլ
 255 բառից կապ ի միմեանց զատանելով, որպէս աստուած՝ անսկիզբն և անժամանակի, և աստ ոչ երկու բնութիւն ցուցանեն Աստուծոյ. և ասացեր թէ, անուանքն զի՞նչ նշանակեն՝ բնութիւն թէ անձն. ոչ բնութիւն առանց անձին նշանակէ և ոչ անձն առանց բնութեան. եթէ
 260 բարձեալ զմիաւորութիւնն խնդրես զնշանակսն՝ այլ բնութիւն անձամբ. աղէ ասա[ս]ցեն կամ ցուց[ց]են մեզ բնութիւն առանց [անձ]ին, զի բնութեան զհետ երթայ անձն: Արդ՝ եթէ զբնութիւնն նշանակեն անուանքն, ապա բարձեալ են աստուածային մարդկային անձինքն.

238 A արդ ջնջուած, էթէ 241 A էթէ A հը 181ա 242 A որպէս
 245 A էթէ A ածային 246 A բնութին 248 A էթէ տղամիջում
 աւելորդ թ [=թէ թէ] 251 A էթէ 258 A նշանակին 259 A էթէ
 261 A ասացեն A ցուցեն 262 A առանցին զի 263 A էթէ 264 A

զայդ և ոչ նրեայք: Զի թէ ամենայն մարդ զմի բնութիւն ունի և զայլ և այլ անձն, այլ զհասարակն ամենայն որ առ ինքն կատարելապէս զհասարակն ունի: Բայց առաքեալն սուրբ յբաժինս ոչ ուրեք յիշեաց, այլ միաւորութեամբ աստուածութեանն և մարդկութեանն ասէ՝
 270 Յիսուս Քրիստոս երեկ և այսաւր նոյն և յաւիտեանս. և դարձեալ՝ Յորոց և Քրիստոս ըստ մարմնոյ, որ է ի վերայ ամենեցուն աստուած աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն. զի ի միաւորութեանն ոչ միան բաժանելով սահմանք իւրաքանչիւր և նշանակք, որպէս սահմանէ երանելին Իգնատիոս վկայն սուրբ՝ Միաւորութեամբ ի մի բնութիւն:

[ԺԵ.] Հարց. Յորժամ ի միաւորութիւն եկին՝ եղեն որ ո՞չն էին, թէ՛ որ էինն. և թէ որ էինն եղեն՝ ապա Քրիստոսի երկու բնութիւնք են:

— Պատ. Եղեն որ էինն, և ոչ է երկու բնութիւնք. թէ երկու բնութիւն է զատեալ սահմանաւն՝ ապա լինելն ի՞նչ է. ոչ կայ այդք աստուծոյ լինել մարդ: Եւ ո՞ւր տանիս զԱստուածաբանի ասելն ի Զատկի ճառին, թէ Որ էրն լինի և ստացիչն ստացանի, և անտանելին տաբեալ լինի: Բանս մեր ի ձայնէ և յաւերոյ հաստատեալ է.
 283 և որ էրն լինի ոչ այլ ինչ քան զնոյն և ոչ երկու բնութիւն. Զերկրորդ բանէ ասեմ և ոչ զառաջնոյ. այլ մի բնութիւն Բան[ին մարմնացելոյ], նոյն աւրինակ է և տեսուն մերոյ:

[ԺԶ.] Հարց. Այս բնութիւնս՝ որ հաւա[տաս] լինելի Քրիստոսի, երկու է թէ այլ քան զերկուս:

մարդկան 265 A թե 269 A ածութեան 270 Եբր. ԺԴ, 8: 271—2 A ի վերա ամենե.ցուն 371—2 Հռոմ. Թ, 5: 279 A թե 283 չնկտ. «Ստացիչն ստանի կամ ստացանի» Աստուածաբան. Ծն., 2-րդ. կթ., Շնորհ. Թղթ. (ՀԲ «ստացիչ»), 286 A զերրորդ ուղղուած զերկրորդ 286—7 A փակագծուածները խոնարհութեան ջնջուած. 289 A փակագծուածք ոչ ապահով 290 A բ է

— Պատ. Յերկուց միացեալ և ոչ այլ քան զերկուց միացեալն:

[Թ.Ե.] | Հարց. Քրիստոս բնութիւն յաւդական է թէ ոչ թէ յաւդական է բոլորովին սոսկ է նորա բնութիւն արասքոյ յայսմ, եթէ ոչ է՝ ապա Քրիստոս ոչ է յերրորդութենէն, զի երրորդութիւնն ծանուցեալ է պարզ և եթէ այլ բնութիւն է նորա քան զյաւդականն, ապա Քրիստոսի երկու բնութիւն է՝ մի յաւդական և մի պարզ:

500 — Պատ. Քրիստոս ոչ է բնութիւն, այլ գոյացութիւն, և անունը Քրիստոս ոչ ունի սահմանական զաւրութիւն, և զայս Վիւրեղ Աղեկսանդրացի ուսուցանէ. ի Պարսպմանցն ասէ. Քրիստոսը անուն ոչ սահման է և ոչ սահմանի զաւրութիւն, ապա եթէ ասես Քրիստոսի բնութիւնն՝ ապա այսպէս պատասխանեմ. Քրիստոս մարմնով յաւդական է և հոգևով մարզ, այնու պարզ և աստուածութեամբն ևս առաւել պարզ, և զորաւրինակ մարդ բանական հոգևով հրեշտակաց համագոյ է և անբան շնչովն անասուն կենդանեաց, և ոչ երկու բնութիւն ի միաւորութեանն ատանի, նոյնպէս և Քրիստոս մարմնով և հոգևով մեզ համագոյ, յաւդականով մարմնով և պարզ հոգևով, և աստուածութեամբն՝ Հաւր և Հոգւոյ պարզ և տարած էութեանցն: Եւ վասն մարդոյն ուսիր ի մարդոյն կազմութեան և բնութեան, զի և առ անասունս հազորդին և առ հրեշտակս նոյնպէս, և ակրն մեր առ Հայր և առ մեզ: Զոր Պրոկղ ասէ, եթէ

291 Ա քան զբուց 293 Ա եւ 181բ 294 Ա բոլորովին 295—6 Ա յերրորդութենէն 297 Ա էթէ 298 Ա քի բ 301 սահմանական 302—4 Հնկոյ. «Քրիստոսը անուն ոչ սահմանի զորութիւն ունի և ոչ զուրուք զէութիւն». Գիրք Պարսպմանց Վիւրդի, Ա. 304 Ա էթէ 306 Ա հոգով Ա այնով պարզ 308 Ա հոգով հրեշտակաց 311 Ա հոգով 312 Ա հոգով Ա հոգոյ 315 Հնկոյ. Նիւսացու «Տեսութիւն Մարգոյն Կազմութեան» և նոյն Նիւսացու անունը կրող «Յաղագս Բնութեան Մարգոյ» գրքերի անուանակոչութեան հետ: 315 Ա հրեշտակս 316 Ա էթէ

ի խաչին բևեռեալ լինէր և աթոռ փառաց ոչ մերկանայր. և յայտ է, եթէ Քրիստոս ի խաչին էր մարմնով առ մարդկան և աստուածութեամբն ընդ Հաւր յաթոռ փառաց, և ընդ մարմնոյն միաւորութեամբ ի խաչին և ի զերեզմանի:

[Թ.Վ.] Հարց. Քրիստոս սահմանելի է, թէ անսահմանելի. թէ ասես թէ սահմանելի է և անսահմանելի, հարցանեմ թէ ո՞ր բնութեամբ սահմանելի է և ո՞ր բնութեամբ անսահմանելի:

— Պատ. Ամենայն նիւթեալքն չորեքկին են, [երկբայ ի խոստովանելոյ] և երկբայ յերկբայէ, խոստովանեալ յերկբայէ, խոստովանեալ ի խոստովանելոյ: Ես բնութեանց չեմ խոստուկ, զի երկբայ ի խոստովանելոյ է: Գու զիմքդ ասես, թէ որով բնութեամբ սահմանելի է, զի միաւորութիւն ոչ լինի ի բնութիւնս երկուս, որպէս ասէ Յոհան Ասկեբերան. և երկբայ յերկբայէ, որպէս Ղևոն ի Նստորէ: Յայանապէս Նստոր երկուս անձն ասաց և երկուս բնութիւնս, վասն Աստուծոյ ճննդեանն երկբայ ասացաւ. և Ղևոն երկուս բնութիւնս ասաց, և վասն անձանց երկբայ ասացաւ: Արդ խոստովանեալ ի խոստովանելոյ, որպէս անձանցն միաւորութիւն: Բայց Քրիստոս սահմանեալ է ի Պաւղոսէ, և տեղեալ և բանինոյն սահմանեալ է և անսահմանելի և աներևոյթ. և ոչ մեծածանէ անը բնութիւն սահմանեալ և անսահման: Ապա եթէ ոչ ի հարկէ զնեա երրորդութեանն | երկուս բնութիւնս և երկուս կամս, զի եթէ Քրիստոս մի ի սուրբ

318 Ա էթէ Ա ի խաչին եր 323 Ա թե ասես 324 Ա թե Ա սահմանելի 325 Ա անսահմանելի 326 Ա երեքկին որ մեկ ուրում եմ չորեքկին 326—7 իսկ փակագծուածը աւելացնում եմ Դաւիթ Անյարից: 326—8 Հնկոյ. «2որք են որ ներանիւթ են . . . խոստովանեալ ի խոստովանելոյ, երկբայ յերկբայէ, խոստովանեալ յերկբայէ, երկբայ ի խոստովանելոյ». Վերլուծ. Պրոփիւրի, էջ 322 Վենետ. 1833: 328 Ա ի խոստովանելոյ 332 Ա սկեբերան 341 Ա էթէ Ա եւ 182ա 342 Ա էթէ

Երրորդութենէն է և Քրիստոսի երկու բնութիւնն է, ապա
 Երրորդութեանն երկու բնութիւնս է և երկուս կամս,
 345 ապա պարտ է հաւատալ ի Հայր և յՈրդի և ի Հոգին
 սուրբ և Քրիստոսի յերկրորդ բնութիւնն և յերկրորդ
 կամնն, և այսոքիկ սկիզբն են հակառակութեան ի սուրբ
 Երրորդութիւնն:

[Ժ.Թ.] Հարց. Քրիստոս որով բնութեամբ հաւասար է
 350 ընդ մեզ, և որով ընդ Հաւր:

— Պատ. Ես թէ երկուս բնութիւնս խոստովանելի, ապա
 երկուս կամս ասելի և երկուս կենդանիս, զի զհետ եր-
 թայ: Աղէ ասա՛, Քրիստոս որով կենդանութեամբ հա-
 ւասար է ընդ մեզ և որով կենդանութեամբ ընդ Հաւր:
 355 Թէ ասես աստուածային կենդանութեամբն հաւասար է
 ընդ Հաւր և մարդկային կենդանութեամբն հաւասար է
 մեզ, ապա ուրեմն Քրիստոս երկու կենդանիք են. ապա
 եթէ ասես թէ շնչակայ կենդանութեամբն հաւասար է
 Հաւր և ընդ մեզ, ապա արարեր զԵրրորդութիւնն շնչա-
 360 կայն կենդանակիր և եղեն աստուած և մարդիկ՝ ըստ
 քո ասելոյդ՝ կենդանի մի ըստ տեսակի կենդանոյ. և արդ
 հայհոյութիւն չար է ի վերայ Աստուծոյ:

[Ի.] Հարց. Քրիստոս մի բնութիւն է եթէ երկու. թէ
 մի ասես հարցանեմ՝ թէ հասարակ է, թէ յատուկ.
 365 թէ յատուկ է, ապա ուրեմն անձն է. և եթէ հասարակ է,
 ապա ուրեմն գտանի յիւրաքանչիւր անձինս Երրորդու-
 թեանն. և եթէ հասարակ ասես և յատուկ՝ այդմ ոչ է
 հնար լինել:

— Պատ. Քրիզոր Աստուածաբանն ասէ. Ո՛վ նոր խոսն-
 370 մանս, ո՛վ սքանչելի խառնուածոյս, արդ՝ մի բնութիւն է

343 A երրորդութենն 344 A բ 347 A սիզբն 355 A կենդա-
 նութերն 357 A բ 358 A էթէ A թե 362 A ի վերա 363 A էթէ
 A թե 364 A հարցանեմ հարցանեմ 367 A էթէ 370 A հաւ-
 նուածոյս, սնս չի «խառնուած» 375 A հոգովն

Քրիստոսի յետ միաւորութեանն, և յեփ աստ ոչ ժամա-
 նակի նշան, այլ ձև բանից սովորական: Աստուածութեամբն
 գտանի յիւրաքանչիւր ումէք Երրորդութեանն հասարա-
 կաբար: Եւ զինչ անտեղի ասել զայս զմարդ մի բնութիւն
 375 հոգւովն, հասարակ մարմին զաւրութեանց և ի նոսա
 տեսեալ. զի հոգւոյ սահման է կենդանի, բանական, ան-
 մահ, ինքնաշարժ. նոյն է և ի հրեշտակի. զի ասացեր՝
 թէ յատուկ է ապա անձն է, զիարդ կարէ յատուկ անձն
 լինել, զի յատուկ պատահումն է և անձն գոյացութիւն:
 380 Աղէ ասա՛. անձն մարդկային հասարակ է թէ յատուկ,
 թէ հասարակ է՝ ապա ուրեմն գտանի յիւրաքանչիւր ան-
 ձինս Երրորդութեանն, և եթէ յատուկ՝ ապա Քրիստոսն
 քո ոչ է յԵրրորդութենէն, զի ունի բաժանաբար զայն,
 որ Երրորդութիւնն ոչ ունի՝ զանձն մարդոյ յատուկ:
 385 Զարմանայի է նոր վարդապետութիւնդ, զանձանցն միա-
 ւորութիւն անձառելի և հաւատովքս խոստովանի [ի]
 Քրիստոս և զբնութեանցն միաւորութիւնն ոչ անձառելի
 այլ ձառելի և քո մտացդ հասանելի: Թէ անձանց հնար
 էր մի անձն լինել, բնութեանցն զի՞նչ անհնարութիւն
 390 էր մի բնութիւն լինել:

[ԻԱ.] Հարց. Ի միանալ բնութեանցն բարձա՞ն տար-
 բերութիւնքն եթէ ոչ:

— Պատասխ. | Ոչ բարձան տարբերութիւնքն, քանզի
 տարբերութեանցն մնալն ոչ խափանումն միաւորութեանցն,
 395 զի մարդ ի հասարակաց իրէ և յիւրոց գոյացուցչաց
 տարբերութեանցն սահմանելի՝ կենդանի բանաւոր մահ-

376 A հոգոյ 377 A ի հրեշտակի 379 Հմեջ. «Երկու են իրողու-
 թիւնք. կամ պատահումն կամ գոյացութիւն» Աերլուծ. Պորփ.
 էջ 309: 380 A մարդկին 380—1 A անձս օղորմիւրմ ին 385
 A վարդապետութիւնս 388 A մտացս 392 A էթէ 393 A ե
 182բ 394 A յուսանգարուրիւն ևոյն գրով չեմ հայա կամ չեմ
 հաւա [=չեմ հաւան?]. 395 A գոյացուցչաց 396—7 A Հմեջ.
 «Սահմանեմք զմարդ և ասեմք. կենդանի բանաւոր է մահկանա-
 ցու». Աերլուծ. Պորփիւրի էջ 291, 322 ևլն:

կանայրու. և ոչ հաստատէ զբնութիւնդ, զի տարբերութիւնն ոչ է այլ և այլ բնութեան նշանակի զի անասնեմք ի վերայ միոյ բնութեան, որ ոչ ըստ միաւորութեան է, 400 բազում տարբերս. որպէս ի վերայ հոյոյ, զի մարմին անորակ է, վերաբերս սուր, կիզանող. կիզանելոյն և ոչ բնութիւնս աստ այլ և այլ մտաբերութիւնքս:

[ԻԲ.] Հարց. Այս մի բնութիւնս աստուածային թէ մարդկային, թէ աստուածային մարդկային: 405 — Պատ. Մի յերկոց զմինն խոստ[ով]անիս, զմի բնութիւն աստուածային և մարդկային, որպէս ոսկի ընդ հուր զոյգ:

[ԻԳ.] Հարց. Զի՞նչ էառ ի Մարիամայ բնութիւն թէ անձն. թէ բնութիւն էառ՝ ապա Քրիստոսի երկու բնութիւնք են, ապա եթէ՞ անձն՝ ապա երկու անձինք են: 410 — Պատ. Աստուած ի կուսէն մարմին էառ անձնաւոր, և զոր աւրինակ ոչ յաւելաւ ի սուրբ Երրորդութիւնն անձն մարդկային, և ոչ բնութիւն յաւելաւ ի սուրբ Երրորդութիւնն: Եւ եթէ երկու բնութիւնք են Քրիստոսի՝ ապա երկու անձինք են, զի ճշմարտութեամբ անձն մարդկային ունէր, որով զգայր չարչարանացն: 415

[ԻԴ.] Հարց. Ո՞ր բնութեամբ աճէր, աստուածային թէ մարդկային: — Պատ. Եւ ես քեզ հարցանեմ. որով անձամբ զգայր 420 չարչարանաց որ հոգայրն և տխրէրն, զի որք զբանական հոգին ոչ ունին՝ ոչ գիտեն տխրել և հոգայ այլ իբրև զոչխար ի սպանումն անձեալ լինին. և եթէ աստուածային անձամբ՝ զայդ Ապողինարոսք ժպրհեցան ասել. և եթէ

397 A զբնութիւննդ 399 A ի վերա 400 A բնութիւն սաստ
A մտաբերութիւնք վերեւից ս 407 A զոգ 408 A էառ 409 A
բ 410 A էթէ A բ 411 A առ վերեւից է [=էառ]. 414 A
էթէ բ 415 A բ 416 A սգայր 419 A սգայր 420 A տխրերն
422 A էթէ 423 A էթէ

մարդկային անձամբն՝ ապա Քրիստոսին երկու անձինք են, 425 և գտանիս հասար: Արդ աստուած բանն անձեաց իւրով մարմնով և արամեցաւ իւրով հոգևով և անարտում է իւրով աստուածութեամբն. և ոչ են երեք, զոր աւրինակ ծնաւ ի Հաւրէ և ծնաւ ի մաւրէ և ոչ է երկածին, այլ միածին:

3-

G ձառքնտ. 943 (=Կար. 923), աես վերևը:
[Էջ 120ա—121ա]

Երանելոյն Պետրոսի Սիւնեաց Եպիսկոպոսի
Յաղագս Հաւատոյ.

Երկնահարաշ և աստուածարեալ ժողովն որ ի Նիկիայ եղեալ վասն Արիոսի ի Կոստանդիանոսէ թաղաւորէ: Զի աղեքսանդրացին այն արարած զՈրդին Աստուծոյ զաւանէր, վասն որոյ ժողով եղեալ ազգմամբ սուրբ Հոգւոյն տարամերժեալ պարարարձումն լինէր նմա: Եւ լուսաւորէին զեկեղեցի աստուածասահման կանոնաւ՝ որ յերուսաղէմ եպիսկոպոս Մակարիոս, ի Հռովմ Յուլիոս, յԱղեքսանդրի Աղեքսանդրոս, յԱնտիոք Եւստաթիոս, ի Կոստանդինուպալիս Աղեքսանդրոս, ի Հայս սուրբն Գրիգոր: 40 Իսկ Կոստանդինուպալիս ժողովն վասն Մակեդոնի հոգեմարտին եղև, որ հայհոյէր զՀոգին սուրբ և ոչ Հաւր և Որդւոյ յեութենէ ասէր, այլ որպէս արբանեակ և սպասաւոր հրամանաց Հաւր, որպէս զմի որի հրեշտակաց: 45 Յաղագս որոյ ժողովեալ ի Կոստանդինուպալիս պատրիարք թուով հարիւր և յիսուն պարարարձումն առնեն նմա և

424 A քին բ 426 A հոգովն 427 A ոչ են գ 13 G յեութե

Հոգեմարտ անուանեն: Եւ էր յերուսաղէմ եպիսկոպոս
 Կիւրեղ, ի Հռոմ Կասաղիոս, յԱղեքսանդր Տիմոթէոս, յԱն-
 տիոք Մեղիտոս, ի Կոստանդինուպաւլիս Նեքտառիոս, ի
 20 Հայս սուրբն Ներսէս:

Ապա յաւուրս փոքր Թէովդոսի այլ ոմն երեւալ թու-
 նաւոր աւճապատիր վիշապագլուխ Նեստոր անուն, որ
 տարական[ոն] թղթով աղանդէր զաշխարհս: Զի էր հայրա-
 պետ Կոստանդինուպաւզսի և զՍամստացւոյն Պաւղոսի
 25 զհայհոյութիւնն հաստատէր՝ շարայարմարութիւն զերկուց
 բնութեանցն պատկանելով ի անաւրէնութիւն Բանին Աս-
 տուծոյ: Վասն որոյ պատճառի ժողովեալ արքեպիսկոպոսք
 երկերիւր ի հռչակեալն յեփեսոս անտարրական սրովն
 հատանէին տարաձեռութելով ի տարաբնակ կոյս կղզեաց: Եւ

30 էր յերուսաղէմ եպիսկոպոս Յորենաղ, ի Հռովմ Կղեստիա-
 նոս, յԱղեքսանդր Կիւրեղ, յԱնտիոք Յովհաննէս, ի Կոս-
 տանդինուպաւլիս Նեստոր հայհոյիչ, ի Հայս մեծն Սահակ:
 Ապա յետ ելիցն երանելոյն Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ,
 որ հեղինակ սիւնհոգոսին էր յեփեսոս, բորբոքէր նոյն
 35 աղանդ ի Փղաբիանոսէ և ի Թեոդորիտէ: Եւ ոմն Եւտիքէս
 հայհոյիչ ընդդիմադրէր հակառակ Փղաբիանոսի, զի նորս
 սոսկ մարդ ասացին զՔրիստոս, և Եւտիքէս համագոյ գով
 զմարմինն սուրբ ի կուսէն ասէր: Ապա եղեալ երկրորդ
 ժողով յեփեսոս ի նոյն թագաւորէն Թէովդոսէ, նզովեցին

40 զՓղաբիանոս և զԵւտիքէս: Իսկ Եւտիքէս զղջացեալ ըստ
 ժամանակին խոստովանէր զյանցանս իւր, դաւանէր զղիւ-
 բաղոնն՝ տայր ժողովրդեանն և լինէր առ ժամն ընդունելի:
 Եւ Փղաբիանոս և համախոհք իւր լուծեալք լինէին ի հայ-
 րապետական պատուոյն ի Ռիոսկորոսէ հեղինակէ ժողովոյն:

45 Եւ էր յերուսաղէմ եպիսկոպոս Յորենաղ, ի Հռովմ Ղևոն,
 յԱղեքսանդր Ռեոսկորոս, ի Կոստանդինուպաւլիս Փղա-
 բիանոս, ի Հայս մեծն Սահակ:

18 G Տիմոթէոս 23 G տարական 28 G եւ հռչակեալն 42 G
 ժողովրդեանն 44 G հեղինակէ

Իսկ յետ փոխելոյն բարեպաշտ թագաւորին Թէոդոսի՝
 Մարկիանոս թագաւորէ: Եւ վրէժինդիր եղև լուծմանն
 50 Նեստորի, և ետ հրաման ինքնիշխան կամաւ յաւետամ-
 բոխ սիւնհոգոս հանդիսանան ի Քաղկեդոն վեց հարիւր
 երեսուն և վեց եպիսկոպոս: Որ և բազումք ի նոցանէ
 էին յեփեսոս ի յառաջնում և յերկրորդում ժողովոյն,
 որ ոչ կամաւ եկին ի Քաղկեդոն, զի զոր քակեցին դարձեալ
 55 շինիցեն: Քանզի ահ սպառնալեաց ի թագաւորէն հասեալ
 պակեան ժողովն: Զի նախ առաջին զերանելին Ռեոսկորոս
 արարտէին Եւտիքէ անուամբն և լուծեալ զնա յաքսորս
 ի Կիլիկիոն. ապա և զՏիմոթէոս և զբազումս զայլս: Եւ
 էր յերուսաղէմ եպիսկոպոս Յորենաղ, ի Հռովմ Ղևոն,
 60 յԱղեքսանդր Ռեոսկորոս, ի Հայս սուրբն Սահակ:

4-

Ձեռ. № 102 Գէորգ. Ցուց. տես վերևը:
 [էջ 186ա]

Պնտրոս Սիւնեաց եպիսկոպոս ասէ.

Ծնանիւր Էմանուէլն մարդացեալ՝ յիմանալի բովս
 զմարդկութիւնն յաստուածութեանն հրացուցեալ. քան-
 զի աստուած է եւ ամենայն ինչ հետեւի սմա. թէպէտ
 5 ամպ եւ մէզ շուրջ զնովաւ, այլ ինքն լոյս է. թէպէտ
 եւ ի բաժակ մահու խոնարհի, այլ ինքն անմահ է եւ
 անապական:

ՆՈՐԻՆ: Ի սուրբ եւ յանարատ կուսէն միացոյց իւր
 մարմին եւ արար երկնաւոր հաց, վասն իւր ի յերկ-
 10 նուստ իջիցն, եւ կոչեաց կերակուր և ըմպելի եւ կեցու-
 ցիչ ճաշակաւզաց զնա:

58 G զՏիմոթէոս 60 G Ռեոսկորոս 1 2. եպիսկոպոս 5 2.
 մեզ 6 2. խորարհի 8 2. միացոյց 10 2. ընպելի

[Էջ 189բ]

Եւ դարձեալ Պետրոս ի ծննդեան Ճառին ասէ.

Որպէս ի սկզբանն Բանն արտաքս եկեալ ի Տոցոյ Հաւր
անբաժանարար ասէր՝ Նզիցի լոյս, և մի ըստ միօջէ զվի-
15 ցերեակն յանկեր աւուրց սքանչելադործութիւն, զոր
ի ձեռն ասրաւրէնութեան ասպականեալ կորոյս նախա-
հայրն, վասն որոյ անտանելի բերելով Արդւոյն քան զմար-
դասիրութիւնն՝ անասականարար մարմնացաւ ի սրբոյ
կուսէն:

20 ՆՈՐԻՆ: Հին աւրէնքն և նոր բանն առժամայն աւրի-
նակն մշանջենաւոր շնորհի անասական ատէր:

2. № 1989, 2, զԸՈւԹ է 1699—1702 Փրկչ. Թուին.
Թուղթ, նոտր. վկայութեանց Հաւարումն է Վարդան
վարդապետի:

[Էջ 83ա]

ՊԵՏՐՈՍԻ ՀԱՅՈՂ ՔԵՐՔՈՂԻ

Քանզի աստուած է, որպէս և կամի առնէ. թէպէտ և
խոնարհի [ի] բաժակ մահոյ՝ անմահ էր, թէպէտ և չար-
25 չարի, այլ լուծիչ է չարչարանացն:

ՆՈՐԻՆ յԵՏ ԱՍԿԱՐՈՅ

Արդ այս ամենայն աստուածախառն զործ է և ոչ մար-
դոյ լոկոյ, զի ճնաւ ի կուսէ աստուած թանձրացեալ
բնութեամբ մարդոյ՝ խառնեալ ընդ Աստուծոյ անբակ-
50 տելի խառնումն:

13 2. խտրանն 15—16 2. զվեցերբեակն 17 2. որդոյն 18 2.
անասաբար 21 2. մշառնջենաւոր
Տ. 21-30 Սոյն հաստուածը կայ և № 1537, 1, Չեռադրում, [Էջ
40 բ] որ է «Արմատ Հաւատոյ Յովն. Մայրավանեցւոյ», Թուղթ,
անթուական, նոտր: Այս ձեռագրի տարբերութիւններն են՝ տող
22 Մովսէսի Հայոց ի գերթողի 23 և որպէս 29 մարդ խառն՝ ալ
ընդ աստուած 23—25 Հարկուսի տղ 3—7:

57

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0162800

